ԱՒԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ԳԱԶԱՓԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ Ի֊Բ· ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ, ՅՈՒԼԻՍ 14, 1894 ԹԻՒ 25—26

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Երես
Ճշմարիտ Աղօթք	197
«Անձը Անարատ Պահել Աշխարհէն»	197
Սատերները կը հեռանան	197
Կրօնական Լուրեր	198
Զարախօսութիւն	199
Մահ կեղծել	199
Եպիսկոպոսին Քաջութիւնը	200
Ափիոն, իր Բարձր եւ Ցած Գործածու֊ Թիւնը	200
Հայիթի	201
Հնոտիքի Ա.Հռելի կոտորած Մը	201
Անվերջը Համարձակութիւն Մը Ելեկտրա֊ կան Երկաթուղի Շինելու	201
Գնտակ Զանցընող Հանդերձ	202
Մեռաքոտարան	202
Ալէվայլ	202
Թղթակցութիւնք · —	
Մանկավարժական Նամականի	203
Ցիշատակութեան Արժանի Ննջեցեալ Մը	204
Ջեռնոցութիւն ի Կարին	204
Միտք Բերել	204
Մենք Որը Ենք	205
Նամակ Առ Աւետ. Ժողովուրդն Նիկո֊ միդիոյ	205
Հանդէս Գաղթական	207
Դրամական	208

ԱԻԵՏԱԲԵՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ · կը հրատա֊րակուի ամեն շաբաթ օր ։

Տարեկան գինն է ամեն տեղւոյ համար կանխիկ $1\frac{1}{2}$ մեճիտիյէ, վեցամսեայն $\frac{3}{4}$ մեճիտիյէ ։ Թղթատարի ծախքը իմբագրու֊թեան վրայ է ։ Մեկ թերթի գինն է 30 փարա։

Իմբագրութեան, բաժանորդագրութեան եւ թղթատարութեան պատկանեալ ամեն գրութիւնք պարտին ուղղուիլ առ Իր· Հ· Ս· Պարնըմ, Ամերիկան խան, Կ· պոլիս ։

Ամերիկայի Միսիոնարաց Ընկերութեան կողմանէ, Ճ· Ռ· ԿԻՒՆ, ԱԲՏՕՒԱՏԷՐ

Հ· Ս· ՊԱՐՆԸՄ, ՏՆՕՐԷՆ֊ԽՄԲԱԳԻՐ

ՃՇՄԱՐԻՏ ԱՂՕԹՔ

Աղօթքով կը ստացուի ուղիղ աղօ֊թելու կարողութիւն, որ կը զօրանայ խնամեալ գործածութեամբ ։ Մեզմէն ոչ ոք կրնայ յանուն Աստուծոյ, կամ խօսելու չէ Անոր անխորհրդաբար ։ Պարտի պատրաստել ինքզինք և իր ա֊ղօթքը որ իր երկրպագութիւնը չըլլայ "դղրդելի" և չմատուցանէ ինք "անմիա֊ ներու զոհ ։" Պարտի պատասխանի բաղ֊ ձալ և սպասել, պարտի նպատակ ու֊ նենալ գործածելու այն շնորհքը զոր կը խնդրէ ։ Իր սիրտը պարտի Աստու֊ ծոյ ըսել ինչ որ իր շրթունքը կ'ըսէ ։ Իր կենաց նպատակն համաձայն ըլլա֊ լու է իր բերնի աղօթքին հետ ։ Աս֊ տուծոյ առջև վազելու չէ, ոչ ալ Աս֊ տուծոյ առջևէն փախչելու է, այլ աղօ֊ թողի մը պէս սպրելու է միշտ Աստու֊ ծոյ առջև ։

Թերեւ բան չէ Աստուծոյ անունը կանչել խաչեալ Քրիստոսի անունով ։ "Աստուած ծաղր չըլլար" և վաթսուներ շողոքորթուելով ։ Գիտէ թէ սիրտս և կեանքս ո՛րչափ կը համաձայնին խօսքե֊ րուս հետ ։ Մեր աղօթքները խօսքե՞րն են այնպիսի անձի մը, որուն բաց են Ցերոյը ականջները ։ Վայրկենական ակ֊ նարկնե՞րն են այնպիսի անձի մը որ Աս֊ տուծմէ հեռի կ'ապրի բայց երբեմն երբեմն Անոր կընայի հապճեպով ։ Մեր սրտե՞ն կը բխին մեր խօսքերը և յատակ նպատակա՞ւ կ'աղօթենք թէ մեր չըր֊ թունքը միայն կը շարժին մինչ մեր խոր֊ հուրդները կը թափառին և փափաքները կը նուաղին ։

Մեր կեանքը մեկնելու է մեր երկրպա֊ գութիւնը, և մեր երկրպագութիւնը կանոնաւորելու է մեր կեանքը ։

«ԱՆՁԸ ԱՆԱՐԱՏ ՊԱՀԵԼ ԱՇԽԱՐՀԷՆ»

Քրիստոնեաները աշխարհի մէջ են և պարտին մնալ մինչև որ կանչուին վեր, երկինք ։ Իրաւունք չունին իրենց ձեռքով աշխարհէն ելլելու, չմնալով աղաւել ղերինք անոր նեղութիւններէն, փոր֊ ձութիւններէն և տառապանքներէն ։ Աս֊ ուած կը դնէ զմեզ հոս, և կ'ուզէ որ մնանք մինչև որ մեզ նպատակը իր նպատակները ամբողջովին կատարուին ։ Երբ այլ ևս պէտք չենք ըլլար երեն և կը հասնի ժամանակը երբ փառաց մէջ մնանելու ենք, կը պատրաստէ Նա կերպ մը որով կը վերադրուինք լաւագոյն աշխարհը ։

Սակայն մինչ աշխարհի մէջ ենք, աշխոյժն ըլլալու չենք ։ Մեր ճամբաները անոր ճամբաներէն բնաւոր ըլլալու են ։ Մենք անոր համակերպելու չենք ։ եթէ աշխարհային հաճոյքներու և գործերու անձնատուր ըլլանք, Աստուծոյ ծառայե֊ լու անյարմար կ'ըլլանք և մեր նկարա֊ գիրը կը ջնաւուի ։ Աշխարհասիրութիւնն անէծք է ։ Հաղարաւոր անձերու կորստեան պատճառ եղած է ։ Ո՛րչափ զգուշանանք անկէ՝ կ'արժէ ։

Աստուծոյ կանչը, ոչ թէ մերը, լռե֊ լելու է մեր վարույ ու բարոյ ։ Մաքրու֊ թիւն ըլլալու է մեր կենաց յատկանիշ֊ ը ։ Բան մը արատաւորելու չէ մեր հանդերձները ։ Մեր հոգիները ամէն արատէ ղերծ պահուելու են ։ Դիւրին գործ չէ այս ։

եթէ կ'ուզենք աշխարհի մէջ այնպէս ապրիլ ինչպէս կը պահանջէ Աստուած, և ամբիծ հանդերձներ հագնիլ, Աստու֊ ծոյ ապաւինելու և անոր չնորհքէն օգ֊ տուելու ենք ։ Ջենք կրնար մեր անձնա֊ կան զօրութեան ապաւինիլ ։ Սատանան պիտի հասնի և մեղանչել պիտի տայ մեզ, եթէ չզօրանանք "Ցերոյմով ու անոր զօրութեան կարողութիւնովը ։" Քրիս֊ տոնէական գործը աւելի սիրով և ժր֊ ջութեամբ կատարելու ենք ։ Աստուծոյ մօտ ապրելու ենք գործածելով Անոր չնորհայ միջոցները ։

ՍՏՈՒԵՐՆԵՐՔ ԿԸ ՀԵՌԱՆԱՆ

Աշխարհ ստուերներու աշխարհ է ։ Ստուերներէ ազատ չենք կրնար ըլլալ ։ Մենք ստուեր կը ձգենք ուր որ կ'եր֊ թանք, մեր բարեկամներն ալ ստուեր կը ձգեն մեր վրայ ։ Մեր բնակարան֊ ներն ստուեր կը ձգեն ։ որչափ բարձր ըլլայ տունը նոյնչափ երկայն կ'ըլլայ ստուերը ։ Գեղեցիկ ծաղիկներն անգամ անստուեր չեն ։ Ուրչափ պայծառ ըլլայ լոյսը, նոյնչափ մութ կ'ըլլան ստուերները ։ Անձրևաբեր ամպերը կ'ընդհատեն լու֊ սոյ ճառագայթները ։ Մեծ աշխարհն ամէն բանի վրայ ահ ազդելիւն մը կը տարածէ ամէն գիշեր, և մենք սոսկ֊ ուած ենք խորհիլ թէ ստուերն անհրա֊ ժեշտ հարկ է հոս, և պիտի ըլլայ միշտ, ինչպէս է լոյսը ։ Մեր միտքն հաղիւ կա֊ րող է ըմբռնել թէ պիտի դայ օր մը, երբ ստուերներն այլ ևս անծանօթ պիտի ըլլան ։

Մեր մտաւոր և հոգևոր վիճակին նշանակ է այս ։ կարելի չէ անընդհատ լոյս վայելել հոս ։ Հոգւոյն մթնոլորտին մէջ ամպերը, թէպէտ և ըլլան օրհնութեան

տարաւներով, կը մթագնեն մեր ճամբան։ Հաւատքը կրնայ տեսնել արծաթափայլ ըլյը, բայց չկրնար խոյս տալ պաղ ստուերէն։ Սակայն գիտենք թէ կայ երկիր մը ուր, ինչպէս երբեմն Եդեմայ պարտէզին մէջ, հողերը բարեբեր կ'ըլլան առանց այս անձրեւ բերող միջոցներուն։ Նոր երուսաղէմի երկինքը չունի ստուեր ձգող ամպեր։ Տխուր խորհուրդներու աղբեցութեան պէտք չկայ հոն։ Հոն մեր հոգիներուն Արեւը չծածկեր իր երեսը։ Ծիածանը որ հոս միշտ ամպի պէտք ունի, եթէ ոչ չկրնար տեսնուիլ, այն ժամանակ պիտի ըլլայ Գահուն շուրջ որ ամենէն պայծառ տեղն է։ Մեր այն ժամերուն մէջ երբ տարակոյսները կը մթագնեն մեր միտքերը, երբ նեղութիւնը տխրութիւն կը սփռէ երկրաւոր ամէն գեղեցիկ բանի վրայ, դժուարին կը գտնենք երեւակայել տեղ մը ուր երբեք չմտներ տարակոյս, չզղացուիր ցաւ, և չգիտցուիր որ և է տխրութիւն. ուր վարդերը փուշ չունին, ուր լոյս կը տիրէ համասփիւռ, ուր ցերեկ է առանց գիշերի և լոյս առանց ստուերի։

Երբ արեւին լոյսին մէջ կը կայնինք և մէկ կողմ կը նայինք, ամէն բան պայծառ է և երկնից լուսով ողողուած, բայց երբ կը նայինք միւս կողմը, շուք է։ Այսպէս է հոգեւորապէս ալ։ Երբ Քրիստոսի կողմը կը նայինք, բոլորովին վայրկեան կը գտնենք դմեզ վտանգով մը որ մերը չէ. չկայ բնաւ խաւար։ Բայց եթէ մեր կռնակը դարձնենք Անոր, կը տեսնենք մեր անձին մութ ստուերը որ տխրութիւն կը ձգէ մեր ամէն բանի վրայ։ Ողբալի է որ երբեմն մեր կեանքերը կը խափանեն Աստուծոյ Գառնին լոյսը։ Երանի թէ չխափանէին զայն երբեք։ Կը հաւաչենք և կ'աղօթենք հոգւոյն այն Աչերեցեալ Գօտւոյն համար, երբ մեր երկրաւոր մարմիններուն շուքը այնչափ վսեմ պիտի ըլլայ որ երբեք պիտի չկրնայ ուրիշներու վրայ։ Եւ մեր սիրտերը կը ցնծան յուսով այն ժամանակին երբ բոլորովին լոյս պիտի ըլլանք, երբ պիտի հասնի մեզ այն օրը և բոլոր ստուերները պիտի հեռանան։

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ
[խմբագրական]

Զինու հիւսիսային կողմերու միսիոնարները աստուածային չնորհաց անսովոր լուր մը կը հաղորդեն։ Փեքինի Ամերիկեան Մեթոտական առաքելութեան վերաբերող Պատ. Մր. Փայք եղած է գործիքը որով Աստուած սկսած է չնորհաց այն գործը։ Նա կ'աշխատէր այլ եւ այլ քաղաքներու մէջ եւ հրաւէրներ կ'ընդունէր երթալ քարոզել Լոնտոնի Միսիոնարական Ընկերութեան, Ամերիկեան Պորտի եւ Ամերիկեան Երիցական առաքելութեան եկեղեցիներուն մէջ։ Ամէն ուրեք իր աշխատութիւնները կ'օրհնուէին։ Տր. Պլոճէթ, Ամերիկեան Պորտ Ընկերութեան միսիոնար ի Փեքին, կ'ըսէ. «Շնորհաց այս գործը անսովոր բան է Զինու մէջ։ Քառասուն տարուան փորձառութեամբս ես ասոր հաւասար բան տեսած չեմ երբեք։» Նոյն ընկերութեան միսիոնարներէն Մր. Կուարիչ ի Թունկչօ կ'ըսէ. «Զինու հիւսիսային մասին մէջ մեզաց այսպիսի խոստովանութիւններ երբեք լսուած չէին առաջ։ Երբեք տեսնուած չէին այսպիսի խորին ապաշխարութիւն եւ անձնաքննութիւն, յետ որոց գային այսպիսի փոխադարձ խոստովանութիւններ, այսպիսի սէր եւ խաղաղութիւն, փառաբանութիւն եւ անմահ յոյսի համար աշխատութիւն։» Գոլֆի ուսանողներն առաջ սաստիկ ընդդիմացան, երբ անոնց յորդորներ ուղղուեցան խոստովանիլ իրենց մեղքերը, սակայն, կ'ըսէ Մր. Կուարիչ, «երկու օրէն անոնք կակղացան, ամենայն խոնարհութեամբ խոստովանեցան իրենց մեղքերը, խորին զղջմամբ եւ եռանդեամբ աղօթքներ մատուցին եւ ի վերուստ սիրով եւ զօրութեամբ լցուեցան։» Կ'ըսէ թէ ինք երբեք տեսած չէ ասկէ աւելի աքանչելի գործ մը Ամերիկայի մէջ եւ այլուր, եւ թէ ժողովները նոյն խանդով եւ եռանդով շարունակուեցան Մր. Փայքի մեկնելէն եաքը, չնայիւք բնիկ հովուին որ նշանաւոր վարժութիւն ստացաւ ժողովներ վարելու։ Քալկանէ ալ, ուր գացած չէ Մր. Փայք, Մր. Բոլըրթօ կը գրէ թէ այս տարի եկեղեցին ընդունած է 46 նոր անդամ, նպաստները գրեթէ կրկնապատկուած են, եւ չատ յուսալից եւ գոհ է ինք։ Մր. Կուարիչ սպասկ կը վերջացնէ իր նամակը. Թուլասիրտ եւ անյոյս մի ըլլաք «Սինէացւոց երկրին» համար, այլ աղօթեցէք մեզ համար հաւատով, զուարթութեամբ եւ ցնծութեամբ։

Պատ. Հէնրի Լուսիս, Ամերիկեան Աստուածաչունչի Ընկերութեան գործակալ ի Ճափոն, եւ գլխոցական վաղէմի բարեկամ Ս. Եոթաբերի խմբագրին, կը գրէ նոյն երկրի Քրիստոնէութեան վիճակին վրայ։ Անցեալ փետրուարի մէջ 21 տարի եղաւ յորմէ հետէ Ճափոնի հրապարակներէն վերցուեցան Քրիստոնէութեան դէմ հրատարակուած հրովարտակները։ Մինչեւ այն ժամանակ քրիստոնեայ եղաւ մէկ Ճափոնացի միայն, իր կեանքը վտանգի դնելով։ Հիմա կան հոն 377 աւետարանական եկեղեցիներ որ ունին աւելի քան 37,000 անդամներ, որոց 3,636ն անցեալ տարի ընդունուեցան։ Կան 57 Ե. Բ. Ընկերակցութիւններ, թէպէտ ամէնքը դեռ միացած չեն։ Քրիստոնեաներէն չատեր, մէկ քանի քաղաքներու մէջ Քրիստոնէից կէսէն չատ աւելին, կը պատկանին Ճափոնի կրթեալ դասակարգին, եւ բաղում կառավարական բարձրաստիճան պաշտօնեայք քրիստոնեայ են։ Աւետարանական քրիստոնէից ստուար մեծամասնութիւնը կապակցեալ է կա'մ Ամերիկեան Պորտ Ընկերութեան, կա'մ Երիցական առաքելութեան հետ, որոց իւրաքանչիւրն իր եկեղեցիներուն մէջ ունի աւելի քան 11,000 անդամ։ Ամերիկեան Պորտի եկեղեցիներուն վերջին ժողովին առթիւ մատուցուած աղօթից եւ պաշտամանց վրայ սապէս կը գրէ միսիոնար մը. «Ոչ ոք կրնար լսել այն աղօթքները առանց զղալու թէ չէին անոնք վայրկենական տպաւորութեան արդիւնք, այլ սոյն ժողովոյ համար եղած հոգեւոր երկար պատրաստութեան ճոխ արդիւնք։» Ժողովը միաձայնութեամբ որոշեց հրաւիրել զՄր. Մուտի ի Ճափոն։ Արդէն խոստած ենք Ճափոնի քանաներուն մէջ կատարուած քրիստոնէական գործին վրայ։ Մր. Իչիի իր դպրոցին մէջ ունի եօթն անձեր որ իրենց դատապարտութեան եւ բանտարկութեան չրջանը լրացուցած են։ Անոնցմէ մէկը երբեմն պուտտայական քուրմ էր եւ ոճրագործ եղաւ, բայց հիմա կը պատրաստուի զրիստոս քարոզել ուրիշ ոճրագործներու։

Տր. Թոպըրն, մեթոտական միսիոնար ի Հնդկաստան, ամերիկեան Ինդիբէնտընթ Թերթին մէջ արտաչարժ յօդուած մը կը հրատարակէ «Նչանաւոր Միսիոնարական Շարժում ի Հնդկաստան» վերնագրով։ Երանի թէ կարող ըլլայինք ամբողջն հոս արտատպել։ Տր. Թոպըրն կ'ըսէ թէ բաց ի չորս դասակարգերէն որոց կը բաժնուին Հնդիկները՝ կան նաեւ իբր 50,000,000 անձինք որ կը բնակին քաղաքաց արուարձաններուն մէջ, կը կատարեն ամենէն անարգ գործերը եւ այնքան կ'արհամարհուին որ ժամանակաւ կը սոսկանային չեղիլ ճամբէն երբ տեսնէին բարձր դասակարգի վերաբերեալ անձ մը որ իրենց կը մօտենար։

Երբ մեթոտական միսիոնարաց գործն սկսաւ 1858ին, այս կարգի մարդիկ ոմանք դարձի եկան եւ անոնց զաւակներէն ոմանք քարոզիչ, ոմանք ուսուցիչ, եւ ոմանք կառավարական պաշտօնատանց քարտուղար եղան։ Այս առաջին նորադարձներէն չատերն առաջ գող էին եւ ամենաստորին կարգի, բայց Թոպըրին իրենց մոլութիւնները, եւ «հիմա» կ'ըսէ յիշեալ միսիոնարը, «քրիստոնեայ կը համարուին հասարակութեան մէջ եւ քանի մը տարիէն իրենց հին ընկերները պիտի մոռնան թէ անոնք ուրիշ բան էին երբեմն։» Իբր վեց տարի առաջ յայտնի եղաւ թէ այդ ժողովրդեան մէջ սկսած էր որոշ չարժում մը Քրիստոնէութեան դիմելու։ Միսիոնարներէն ոմանք խոովեցան դի մի գուցէ քրիստոնեայ հասարակութիւնն ամբողջովին բաղկանայ այս ստորին դասակարգի վերաբերեալներէն եւ պատուաւոր դասակարգերը բոլորովին ետ մնան Քրիստոնէութիւնն ընդունելէ։ Սակայն վիճակագրութիւններ կը ցուցնեն թէ բարձր դասակարգերէ դարձի եկողներուն մեծագոյն թիւը տեսնուած է բուն այն գաւառաց մէջ ուր ստորին դասակարգի անձանց մեծ բազմութիւն մկրտուած է։ Մեծ դժուարութիւն կրուեցաւ Քրիստոնէութիւնն ընդունող մարդոց քարոզիչ եւ դաստուռ հայթայթելու համար։ 1890ին Մր. Թոպըրն Ամերիկա գնաց եւ, երբ Նիւ Եորք հասաւ, Մր. Մուտիէ ստացաւ հրաւիրագիր մը, երթալու համար ուսանողներու համաժողովին ի Նորթֆիլտ։ Այս այցելութեան վրայ սապէս կը գրէ նա. «Երթալուս յաջորդ օրն հրաւիրուեցայ խօսիլ ժողովին, եւ իմ բանախօսութեամբս, ի մէջ այլոց, նկարագրեցի համառօտիւ այն նոր գործը զոր սկսած էինք նորադարձները կրթելու համար, բնիկներէն կարգ մը մարդիկ գործածելով որ կարող էին ապրիլ տարեկան 30 տոլարի (նուազ քան 7 օսկի) չափազանց համեստ թոշակով։ Երբ խօսքս վերջացուցի, Մր. Մուտի ոտք ելաւ եւ ըսաւ թէ պէտք է այդ գործին նպաստել այդպիսի բազմաթիւ քարոզիչ–վարժապետներու թոշակ հայթայթելով։ Քանի մը րոպէի մէջ, ի մեծ զարմանս իմ, 3,000 տոլար ստորագրուեցաւ ի նպաստ հարիւր մարդոց։ Մեր հնդիկ քրիստոնեաներուն վրայ հիանալի եղաւ հետեւեալ երկրէ մը հասած այս ինքնաբուխ նուէրին աղբեցութիւնը։ Կարծես թէ նոր քաջասրտութեամբ եւ նոր գործունէութեամբ լեցուեցան, եւ սկսան ըմբռնել թէ Աստուած իրենց յանձնած է մեծ գործ մը։»

Դարձի եկողները չատցան եւ մինչեւ 1891 տարւոյն վերջը օրական դարձերուն միջին թիւն 50ի հասաւ։ «Յայնմհետէ կը չարուի նակէ աճման այդ համեմատութիւնը։ Ի հաշիւ առնելով տղաքները, ամբողջ տարին ամսոյն ամէն օրուան մէջ այս խեղճ անձերէն միջին հաշուով չիսուն իրենց կուռքերը կը մերժեն եւ կը գառնան կենդանի Աստուածը պաշտելու։ Երբ այս տարի մեկնեցայ ես Հնդկաստանէ, հիւսիսային եւ հարաւային Հնդկաստանի մեր միսիոնարական բովանդակ դաշտին մէջ հաւատացեալներու թիւն հասած էր 72,000ի։ Ամենափոքր տարակոյս չունիմ թէ գործը նոյն համեմատութեամբ յառաջ կ'երթայ, եւ անշուշտ աւելի ալ պիտի երթայ տակաւ առ տակաւ, եւ այսօրուան նորադարձներու օրական միջին թիւը մօտաւոր ապագայի մը մէջ հարիւր պիտի ըլլայ։» Հարկաւ այս նորադարձներէն չատերը տկար են, սակայն Տր. Թոպըրն տարակոյս չունի թէ անոնցմէ հազարաւորներ Փրկչին ոտքն եկած եւ Աստուծոյ լոյսն ընդունած են։ Կ'ըսէ թէ իր սահմանին մէջ 133 դիւղեր կան ուր ամէն օր աղօթքի ժողովներ տեղի կ'ունենան։

Ափրիկէի այլ եւ այլ կողմերէն չհեկեկան լուրեր հասած են։ Ուկանտայի մէջ, ուրկէ ուշ կու գան լուրերը, 300 մկրտութիւն տեղի ունեցած է անցեալ տարւոյ առաջին ութ ամիսներուն մէջ, եւ աւելի չատեր ալ մկրտուելու կը պատրաստուին։ Քալալերական է հարաւային Ափրիկէի Պարոզիներուն մէջ գործող Ֆրանսացի բողոքական միսիոնարներուն տեղեկագիրը։ Այդ ցեղը վերջերս յարձակում կրած էր Մաթապելներէն (զորս յետոյ նուաճեցին Անգղիացիք), որք բոլոր իրենց կալանաւորներն սպաննեցին կախելով զանոնք իրենց ոտքերէն եւ տակաւ կրակի վրայ այրելով։ Ամերիկեան Պորտ Ընկերութեան կեդրոնական Ափրիկէի առաքելութիւնը որ սկսաւ 1880ին՝ հիմա չորս կայան ունի եւ իր դպրոցներուն մէջ բաւական թուով մանչ եւ աղջիկ, եւ եկեղեցւոյ իբր 30 անդամ։ Կայաններէն մէկուն մէջ չաբաթական աղօթքի ժողովին 75 անձ ներկայ կը գտնուի։

ԶԱՐԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Երբ կը վերլուծուի չարախօսութեան չարժառիթը, կը տեսնուի թէ չարախօսութեան դոյութեան պատճառն է փարիսեցւոյն մտաց այն վիճակը յորում մխիթարութիւն գտաւ նա խորհելով թէ ինք լաւագոյն է քան ուրիշ մարդիկ։ Արդարեւ ուրիշներուն թերութեանց վրայ խօսողը միշտ սա կարծիքն ունի թէ ինք զերծ է այն թերութիւններէն։ Հոգ չէ թէ ի՛նչ են իրողութիւնները, չարախօսն ինքզինք վեր կը համարի նմանօրինակ քննադատութենէ։ Քանի որ կայ չարախօսութեան այս բնական պատճառը, դիւրին է հասկնալ թէ ինչո՛ւ այնչափ ընդհանուր է այն։ Թէպէտ տուներու, դպրոցներու եւ եկեղեցիներու մէջ իշխանութեան տէր բոլոր անձինք եղբայրասիրութիւն եւ բարեսիրութիւն կը պատուիրեն եւ կը քարոզեն, միշտ վերոյիշեալ բնական հակամիտութիւնն յերեւան կու գայ թերեւս առանց զգալի ըլլալու, այնչափ որ ամէն տեղ չարախօսութիւն կը լսուի։ Շատ անգամ կը տեսնուի թէ սիրուն կինը, որոյ խօսքերը միշտ սիրուն ըլլալու էին, կը խօսի իր քոյրերուն տկարութեանց վրայ։ Ամպիոնը զերծ չէ այս ախտէն։ Օրաթերթն անգամ քաւմնելի օրինակներ կու տայ այս չար ունակութեան ընդհանուր ախտ մը ըլլալուն։ Գրիչները չատ անգամ լեղի մէջ կը մխուին փոխանակ նեկտարի մէջ մըխուելու։

Բանաւոր չէ փնտռել չանկարծական կամ մեծ փոփոխութիւն մը բնական հակամիտութեանց վրայ հիմնուած այսպիսի ունակութեան մը մէջ։ Բայց կ'արժէ քննել զինք երբեմն եւ նայիլ թէ ո՛րչափ կը մասնակցինք տիրող սովորութեան։ Շատ անգամ այսպիսի քննութեամբ անակնկալներ իյայտ կու գան։ Ամէնքս ալ մեր կարծածէն աւելի չարախօս ենք։ Ըսել չենք ուզեր թէ չարդելի կարծուած մարդիկ առ հասարակ չարասէր են կամ չարակամութեամբ կը բամբասեն ուրիշները, այլ աւելի հակամէտ են ուրիշներու թերութեանց վրայ խօսելու քան ուրիշներու գովեստ տալու։ Իրաց այս տխուր վիճակին չար հետեւանքներէն մին է իր վնասեցուցիչ ազդեցութիւնը։ Կրնայ մարդ ախորժով եւ եռանդեամբ ականջ տալ խանդավառ անձի մը որ բարութիւն կը գտնէ ամէն բանի մէջ. սակայն քննադատութեան, դանդատի եւ պարսաւանքի մթնոլորտն ունի անվրէպ թմրեցնող եւ տխրեցնող ազդեցութիւն մը։ Ուր որ այրեր կամ կիներ կը ժողովուին եւ կը խօսակցին, եթէ փորձեն երբեք չչարախօսել, մեծապէս պիտի օգտուին. վասն զի թէպէտ չատ ընդհանրացած է փարիսականութիւնը, ինչպէս կը տեսնուի եթէ ոչ ուրիշ բանէ՝ դէթ քննադատական խօսակցութեան ընդհանուր տիրապետութենէն, տարակոյս չկայ թէ այս ունակութիւնը ողջախոհ եւ արմատական սեղմումներու տակ դնելը մեծապէս պիտի նպաստէ անհատներու եւ հանրութեան երջանկութեան։ Մարդն, ուրիշ մը աղտոտելով, երբեք չմաքրուիր. այս այնչափ ճշմարիտ է հիմա որչափ երբ Թէնիսըն գրեց զայն։ Ջինք ուզեր ըսել թէ հեղ ընթերցողն յանցաւոր է, կամ ուրիշներն անհոգութեամբ կը զրպարտէ, չանալով իր անմեղութիւնը կամ արդարութիւնն հաստատել անոնց թերութիւնները ցուցնելով։

Այդ չէ այս գրութեան նպատակը։ Ամէնքս ալ բարի դիտաւորութիւն ունինք, բարեմիտ ենք. սակայն չատ վայելուչ եւ օգտակար պիտի ըլլայ պահ մը խորհիլ թէ արդեօք իրապէս մեծ օգուտ պիտի չքաղե՛նք եւ հաճոյք պիտի չզգա՛նք՝ այսուհետեւ մեզ նչանաբան ընելով Երբեք Չչարախօսել։

ՄԱՀ ԿԵՂԾԵԼ

Այլ եւ այլ կենդանիներու իրենց թշնամիները խաբելու, եւ այսպէս անոնց ձեռքէն ազատուելու համար մահ կեղծելը իրենց իմացական կարողութիւն ունենալուն մեծագոյն բաղում ապացոյցներուն մին է։ Մահ կեղծելու այս ընդունակութիւնը սահմանափակուած չէ կենդանեաց մասնաւոր ընտանիքի մը, կարգի մը կամ տեսակի մը մէջ, այլ կը գտնուի չատերու, ամենէն ստորինէն մինչեւ ամենէն բարձրին մէջ։ Կը գտնուի մինչեւ անգամ բուսականներուն մէջ. եւ ուշադրութեան արժանի օրինակ է «զգայուն բոյս» կոչուած քաջածանօթ տունկը։ Եւ սակայն այս տունկին գործողութիւնն է պարզապէս անդրդարձական, ինչպէս կրնայ հաստատուիլ դիտողութեամբ եւ փորձարկութեամբ, եւ ուստի իմացականութեան արդիւնք չէ։ Մահ կեղծելու այս ունակութիւնը անգղիերէն լեզուին մէջ խօսքի ձեւի մը ստեղծման առիթ եղած է, եւ չատ նպաստած է Աւետարանչիոյ սահմաններէն դուրս գտնուող եւ ֆոռա՛մ կամ օֆոռա՛մ կոչուող միակ պարկաւոր անասունին համբաւը մեծցնելու եւ մչտնջենաւորելու։ «Փոսուի դեր կատարել» ասացուածն այժմ հոմանիշ է Անգղիերէնի մէջ՝ խաբէութեան ինչ ինչ տեսակներու։ Այս ունակութիւնը տեսնուած է գիտնոց ծանօթ ստորնագոյն դասէ կենդանիներէն ոմանց վրայ։ Երբ գիտուն մը ասկէ քիչ առաջ զօրաւոր մանրադիտակով կը դիտէր լճակէ առնուած կաթիլ մը ջուրի բնակիչները, տեսաւ քանի մը անասնիկներ (rhisopods) որք արագ արագ կ'ուտէին ալլ կոչուած ծովային խոտին մանրիկ բողբոջները։ Այս անասնիկները իսկոյն ներս քաշեցին իրենց նրբին մազերը եւ իրեն յատակը՝ բոլորովին մոռած ձեւանալով։ Ցիշեալ գիտունը չուտով հասկցաւ որ ջուրի լուի մը ներկայութիւնն էր պատճառը։ Ջուրի լուն այս անասնիկներով կը սնանի։ Լուն ինքն ալ իշաւ յատակը, եւ անասնիկներուն վրայ նայիլէ ետեւ հեռացաւ անոնցմէ, յայտնապէս անոր համար որ մեռած կարծեց զանոնք եւ անյարմար համարեցաւ իրեն կերակուր ըլլալու։ Անասնիկները հանդարտ մնացին քանի մը երկվայրկեան, եւ յետոյ յիշեալ բոյսին դիմեցին եւ նորէն սկսան ուտել։ Այս չէր դիպուածական բան մը, վասն զի այնուհետեւ երկու անգամ ալ բարեբաղդութիւն ունեցաւ յիշեալ գիտունը հանդիսատես ըլլալու այդ զարմանալի իրողութեան։ Ուրիշ մանրիկ կենդանիներ ալ կը լողային ջուրի այն կաթիլին մէջ, բայց վերոյիշեալ անասնիկները կը չարունակէին կերակրուիլ անվրդով, մինչեւ այս մանրադիտակային ծովուն չանաձուկը յերեւան գար։ Այն ատեն իսկոյն կը հասկնային մօտալուտ վտանգը, եւ կը գործածէին իրենց կարողութեան ներքեւ իսկոյն միակ միջոցը, փախուստը։ Այս փոքրիկ արարածները արդեօք իրենց ո՞ր զգայարանով կ'իմանային իրենց թշնամիին մօտենալը։ Կարելի՞ է որ անոնք եւ անոնց նման ուրիշ մանրադիտակային անասնիկներ ունենան աչքեր եւ ականջներ ա՛յնպէս մանր՝ որ ամենազօրաւոր մանրադիտակներով ալ անհնար է տեսնել զանոնք։ Կամ, ունի՞ն այնպիսի զգայարաններ զորս մարդիկ ո՛չ գիտեն եւ ո՛չ կարող են գիտնալ։ Գիտութիւնը անկարող է հաստատել կամ հերքել այս ենթադրութեանց եւ ոչ մին։ Միայն կը մնայ սա իրողութիւնը որ զգայարանի մը միջոցաւ անոնք կ'իմանային թշնամիին ներկայութիւնը եւ մահ կը կեղծէին ազատուելու համար։

Կենդանիներէն չատը կը սպաննուին ուրիշ կենդանիներէ՝ կերակուր ըլլալու համար։ Մտակեր եւ միջատակեր կենդանիներուն մեծ մասը նախապատիւ կը համարին նոր սպաննուած կենդանի մը ուտել քան դիակ մը։ Ջնն ուզեր դպչիլ աւրուած մսի երբ կրնան թարմ միս ձեռք բերել։ Սխալ է ենթադրել թէ մսակերք նախապատիւ կը համարին աւրուած միսը։ Հարկէն ստիպեալ եւ իրենց դոյութիւնը պահելու համար կը պարտաւորին ուտել զայն։ Շուներն երբեմն կ'ուտեն, բայց չատ քիչ, եւ յայտնապէս իբրեւ համադամ, ճիշդ ինչպէս մենք կ'ուտենք հոտաւէտ ուտեստներ։ Բայց մսակերք եւ միջատակերք աւելի՛ կ'ուզեն իրենք իրենց ձեռքով սպաննել կենդանին։ Ուստի երբ կու գան որսին քով եւ մեռած կը գտնեն զայն, թերեւս երեւութապէս, կը թողուն զայն, եւ կ'երթան փնտռել ու-

ԲՈՒՖԻՆՅԱՆ ԳՎԱՅՈՒԹԻՒՆ

Բոլորիս ծանօթ է, որ Տր. Նազարէթ Ղազարեան, որ իր ժամանակին մեծ հռչակ ստացաւ իր ուժեղ ձայնով եւ գեղեցիկ երգեցողութեամբ, մեռաւ Ամերիկայի մէջ, ուր նա հասաւ 1913 թուին։ Ինչպէս ամերիկեան բոլոր թերթերը գրեցին, նա մեռաւ աղքատութեան մէջ, եւ իր մահուան ժամանակ նրա գրպանում գտնուել է միայն 4 ցենտ։ Ինչպէս ասում էին նրա մօտիկները, նա ամէն ինչ տուել էր իր ընկերներին, որոնք նրա մահուան ժամանակ ոչ մի հոգս չէին տանում նրա մասին։

Ղազարեանի մահուան լուրը մեծ տպաւորութիւն գործեց Ամերիկայի հայ գաղթականութեան վրայ։ Նրա յիշատակին կազմակերպուեցին մի շարք հանդէսներ, որոնց ընթացքում ելոյթ ունեցան նրա ընկերները եւ երգեցին նրա սիրելի երգերը։ Ամենից շատ ազդեցին նրա ընկերներից մէկի խօսքերը, որ ասաց, թէ Ղազարեանը ամէն ինչ տուել է ուրիշներին, իսկ ինքը մնացել է ամերիկեան աղքատութեան մէջ։ Ղազարեանի մահուան լուրը ստանալուց յետոյ, Ամերիկայի հայ գաղթականութեան մի մասը որոշեց նրա յիշատակին կանգնել մի արձան։ Այդ նպատակով կազմուեցաւ յանձնաժողով, որի գործունէութեան շնորհիւ արձանը պատրաստուեցաւ եւ տեղադրուեցաւ Ֆրեզնօ քաղաքի պարտէզներից մէկում։ Արձանի բացման հանդէսը տեղի ունեցաւ 1923 թուի Յունիսի 17-ին։ Հանդէսին ներկայ էին շատ հայեր եւ ամերիկացիներ։ Ելոյթ ունեցան Ամերիկայի հայ գաղթականութեան ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ ամերիկացի մի քանի երաժիշտներ։ Ղազարեանի արձանը ներկայացնում է նրան կանգնած, ձեռքում բռնած ունենալով մի թուղթ, որի վրայ գրուած է «Ֆաուստ» օպերայի Մարգարիտի արիան։ Արձանի ստորոտում գրուած է Ղազարեանի անունը եւ ծննդեան ու մահուան թուականները։

Ղազարեանի արձանի բացման հանդէսի մասին Ամերիկայի հայ թերթերը շատ ընդարձակ տեղեկութիւններ են տպագրել։ Ստորեւ մենք տալիս ենք այդ տեղեկութիւնների մի մասը։

ՆԱԶԱՐԷԹ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ԱՐՁԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Ամերիկայի հայ գաղթականութեան կողմից Ֆրեզնօ քաղաքի պարտէզներից մէկում կանգնուած է Նազարէթ Ղազարեանի արձանը։ Արձանի բացման հանդէսը տեղի ունեցաւ Յունիսի 17-ին։ Հանդէսին ներկայ էին շատ հայեր եւ ամերիկացիներ։ Ելոյթ ունեցան Ամերիկայի հայ գաղթականութեան ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ ամերիկացի մի քանի երաժիշտներ։ Ղազարեանի արձանը ներկայացնում է նրան կանգնած, ձեռքում բռնած ունենալով մի թուղթ, որի վրայ գրուած է «Ֆաուստ» օպերայի Մարգարիտի արիան։ Արձանի ստորոտում գրուած է Ղազարեանի անունը եւ ծննդեան ու մահուան թուականները։

Արձանի բացման հանդէսի մասին Ամերիկայի հայ թերթերը շատ ընդարձակ տեղեկութիւններ են տպագրել։ Ստորեւ մենք տալիս ենք այդ տեղեկութիւնների մի մասը։

Արձանի բացման հանդէսը տեղի ունեցաւ Յունիսի 17-ին, կիրակի օրը, ժամը 2-ին։ Հանդէսին ներկայ էին շատ հայեր եւ ամերիկացիներ։ Ելոյթ ունեցան Ամերիկայի հայ գաղթականութեան ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ ամերիկացի մի քանի երաժիշտներ։ Ղազարեանի արձանը ներկայացնում է նրան կանգնած, ձեռքում բռնած ունենալով մի թուղթ, որի վրայ գրուած է «Ֆաուստ» օպերայի Մարգարիտի արիան։ Արձանի ստորոտում գրուած է Ղազարեանի անունը եւ ծննդեան ու մահուան թուականները։

Արձանի բացման հանդէսի մասին Ամերիկայի հայ թերթերը շատ ընդարձակ տեղեկութիւններ են տպագրել։ Ստորեւ մենք տալիս ենք այդ տեղեկութիւնների մի մասը։

անկէ. ափիոնը կ'ըլլայ անհրաժեշտ պէտք մը եւ լիովին կը կազմուի դայն գործածելու ունակութիւնը կամ ափիոնամոլութիւնը։ Իսկզբան բաւական կ'ըլլայ փոքրիկ մաս մը առնել. բայց չատ չտեւեր՝ այդչափը անբաւական կու գայ գործածող անձը գոհացնելու, եւ ուստի հետզհետէ կ'աւելցուի քանակութիւնը, մինչեւ որ կ'ըլլայ ահագին քան մը։ Մարդուն կազմութիւնը տեղի կու տայ անոր կիրառութեան, եւ դիւրացուած է որ օրը քանի մը ունկի լոպանոմ առնող մարդ կայ։ Կը պատմուի թէ Բէմպրիճայրցի կին մը չաթաթը մէկուկէս քաչի մօտ լոպանոմ կ'առնէր։ Տը Գուբնոմ՝ օրը աւելի քան 105 սրամ լոպանոմ կ'առնէր։ Մեծ քանակութեամբ ափիոն գործածելու ունակացող մը ընդհանրապէս կը ճանչցուի իր կերպարանքէն։ Այնպիսւոյն մարմինը հալած մաշած կ'ըլլայ եւ դէմքը՝ դեղնած եւ ցամքած. դժուարութեամբ կը քալէ նա, կրաքամակ է, աչքերը կը փայլին եւ փոսն ինած են։ Ախորժակ չունի, մտաւոր եւ մարմնաւոր կարողութիւնները ծանրապէս խաթարուած են եւ քաջայայտ կ'երեւին խանգարման ուրիշ նշաններ եւս։

ՀԱՅԻԹԻ

Հայիթի, իր քոյր Սանթօ Տոմինիկօ հանրապետութեան հետ կը գրաւէ կղզի մը որ քանի մը պատճառներով կը համարուի Արեւմտեան կիսագունտին վրայ ամենէն նշանաւոր տեղերէն մին ինչպէս պատմական՝ նոյնպէս նաեւ նիւթականապէս եւ աշխարհագրականապէս։

Ծովէն կղզւոյն ո'ր կէտին ալ մերձենայ մարդ, կղզին կ'երեւի հեռուանց ամէն կողմ տարածուող լեռներու մեծ զանգուած մը, ամէնքն ալ խառնիխուռն, որ կարծես թէ ուղղակի կ'իջնեն վար՝ ջուրին երեսը։ Այս է պատճառն որ բնիկք պատշաճապէս անուանած են դայն Հայիթի, որ կը նշանակէ Լեռնոտ երկիր։ Այս կղզին կարգաւ վեցերորդն է ցամաքներուն զորս Քոլոմպոս տեսաւ 1492ին իր առաջին ծովային ուղեւորութեան ժամանակը, եւ կոչեց զայն Հիսպանիոլա, այսինքն Փոքր Սպանիա։ Գտաւ որ անոր մէջ կը բնակէին իբր մէկ միլիոն բնիկներ, որք հետզհետէ ջնջուելով է սպառ անհետ եղան անկէ, այնպէս որ այսօր հնդիկ արեան հետք մը չէ մնացած յիշեալ կղզւոյն վրայ։

Ծովեզերքին վրայ ամէն տեղ կը գտնուին ծոցեր եւ խորշեր որոց չատերը ապահով վայրեր են խարխոխ նետելու։ Կղզւոյն վրայ Հայիթիի կողմը ոչ նուազ քան տասնեւմէկ բաց նաւահանգիստներ կան արտաքին վաճառականութեան համար։ Կան եւրեք գետեր եւ քառասունուերեք գետակներ։ Կղզւոյն ներսի կողմը կը գտնուին խոշոր լիճեր, որոց չատերուն ջուրը չատ խոր է։ Հայիթիի մէջ կան քանի մը մեծ դաշտեր, ամէնքն ալ նշանաւոր իրենց պտղաբերութեամբ։

Կլիման բոլորովին արեւադարձային է, կիզանուա արեւը եւ մշտնջենաւոր տօթը գրեթէ անտանելի է։ Ամենէն հասարակ հիւանդութիւններն են տենդեր, գրեթէ ամէնքն ալ մաղձային տեսակէն, եւ վտանգաւոր չեն համարուիր։ Ժանտատենդի տեսակէ հիւանդութիւններ չատ հազուագէպ են, իսկ Թոքային ախտեր գրեթէ անծանօթ են։ Կարճատես որովայնալուծութիւն եւ փորոտաց ուրիշ ախտեր չատ հազուագէպ են, որպէս նաեւ երիկամանց հիւանդութիւնք։

Հանքերու չահագործութիւնը ցարդ բոլորովին զանց եղած է ի Հայիթի, եւ անոնց արդիւնքը ծածկուած կը մնայ հողին մէջ եւ դուն ուրեք ուշադրութեան առարկայ կ'ըլլայ։ Այսու ամենայնիւ քաջ ապացուցուած է թէ հոն կը գտնուին ոսկի, վէլթին, պղինձ, երկաթ եւ ուրիշ մետաղներ։ Անոնցմէ ոմանք հատանականապէս այնչափ առատ են որ մեծ չահ կրնան բերել եթէ հանուին եւ գործուին։

Հայիթիի բնակիչք մէկ միլիոնէն քիչ մը աւելի կը համարուին։ Բնակչաց մեկ տասներորդէն պակասը սպիտակամորթ օտարազգիներ եւ խառնածիններ են, եւ մնացած իբր ինը տասներորդը՝ ափրիկեան արիւնէ խառիչիկներ։

Հասարակ է Հայիթիի գրեթէ բոլոր գոյներուն եւ ցեղերուն մէջտեղ խառմուելիութիւնը, որ ո'չ մասնաւոր ուշադրութիւն կը գրգռէ եւ ո'չ խօսքի առարկայ կ'ըլլայ։ Հայիթիի լեզուն գաղղիերէն է, զոր դաստիարակեալ դասերը կը խօսին եւ կը գրեն բոլոր իր մաքրութեամբ։ Գեղացիք կը խօսին Էջէռլ կոչուած լեզուն որ կրնայ ուրոյն լեզու մը համարուիլ թէպէտ իսկապէս լոկ դաւառաբարբառ մըն է։ Հանրապետութեան մէջ ամէն ոք, դաստիարակեալ եւ ոչ դաստիարակեալ, կը խօսի Էջէռլ լեզուն, որ բացարձակապէս անհրաժեշտ է գեղացի ժողովրդեան հետ կենցաղավարելու համար։ Անդիր լեզու է, եւ անոր գլխաւոր առանձնայատկութիւնն է համառօտութիւնը։ Մտածի օտարական մը որ կ'ուզէ սորվիլ զայն, եւ տեղին վրայ, դիւրին պիտի գտնէ. բաւական է որ քանի մը ամիս բնակի հոն։

Ի Հայիթի կրօնական կատարեալ ազատութիւն հրատարակուեցաւ ճիշդ Անկախութեան հրատարակման հետ։

Ի սկզբանէ հետէ Հայիթիի կառավարութիւնը դովելի նախանձ ցուցած է երկրին նոր սերունդին դաստիարակութեանն համար. եւ ուստի երբեք չէ դադրած քաջալերել նախակրթական դպրոցներու եւ բարձր դասու պատկանելու կրթարաններու հիմնարկութիւնը Հանրապետութեան ամէն կողմանց մէջ։ Զանոնք ամէնքն ալ կը խրախուսէ եւ դրեթէ անոնց ամենուն կ'օգնէ։ Հայիթիցի հարիւրաւոր երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ ամէն տարի դուրս կ'երթան կատարելագործելու համար իրենց հասարակ դաստիարակութիւնը կամ հետեւելու համար մասնաւոր ուսմանց։

Հայիթի պաշտօնապէս անդամակցեցաւ Ընդհանուր Թղթատարութեան Միութեան, 1880ին։ Բայց արտաքին աշխարհին հետ կը հաղորդակցի ընդծովեայ հեռագրութեան միջոցաւ որ լմնցաւ եւ գործողութեան համար բացուեցաւ ի Փորթ-օ-Փրէնս 1890 դեկտեմբեր 30ին։

ՀՆՏԱԽՏԻ ԱՀՌԵԼԻ ԿՈՏՈՐԱԾ ՄԸ

Թուրքաստանի Ասքապատ քաղաքին մէջ հնտախտը գրեթէ անհետացած էր անցեալ 1893 տարւոյ օդոստոս ամսուն սկիզբները, եւ ուստի մեծ ուրախութեամբ տօնախմբութիւն կատարուեցաւ կայսեր անուան տարեդարձին օրը որ կը հանդիպի յիշեալ ամսուն մէջ։ Քաղաքին կառավարիչը հայկերոյթ մը տուաւ, հրաւիրեց չատ անձեր, եւ զօրաց չատ վաշտեր յաւելուածական թոյլատուութիւն ընդունեցին, որպէս զի ցնծութիւն վայելէին այդ հանդիսին առթիւ։ Հիւսպատոս Հինըն կը պատմէ Սէնթ Ըէթ Իրայի մէջ անոր յաջորդող ահռելի դէպքը։

Այն օրը որ այնքան յաջողութեամբ եւ ընդհանուր գուարթութեամբ սկսաւ, սանմանուած էր ունենալ այնպիսի վախճան մը որուն հաւասարը չէ պատահած պատմութեան մէջ։

Հայկերոյթին մասնակցող բազմաթիւ հիւրերուն կէսը մեռան քսանեչորս ժամու մէջ։ Իբր յիսուն անձերէ բաղկացեալ պինուորական նուագածուաց խումբ մը որ կը նուագէր այդ մահացու հայկերոյթին ժամանակը, իրմէ քառասուն մարդ կորսընցուց հնտախտէ, եւ անոնցմէ միայն տասն անձինք բանակն հասան այդ գիշեր։ Գունդի մը պինուորներուն կէսը եւ բնն սպաներ մեռան հետեւեալ առաւօտ արեւին ծագելէն առաջ։ Թառասունեւութ ժամու մէջ հազար երեք հարիւր մարդիկ մեռան հնտախտէ։

Բննուելով հասկցուեցաւ պարզապէս որ այս արկածին պատճառն էր քաղաքին ջուր մատակարարող փոքրիկ վտակ մը։ Զորս օր առաջ տեղական իշխանութիւնք տեղեկացած էին թէ հնտախտ ճարակած էր Թուրքմէնաբնակ փոքր գիւղի մը մէջ որ յիշեալ վտակին վրայ կը գտնուի Ասքապատէ իբր չորս մղոն վեր։ Գիւղին բնակիչներուն հրամայուեցաւ իրենց վրանները փոխադրել քանի մը մղոն ներս բլուրներուն վրայ։ Անոնք հնազանդեցան։

Հնտախտին Ասքապատի մէջ վերստին երեւնալէն օր մը առաջ չատ ստոյգ անձրեւի փոթորիկ մը պատահեցաւ. անձրեւը ողողեց եւ լուաց վտակին եզերքը, եւ լքուած գիւղին աղբերը եւ ապականութիւնները աւելց լեցուց վտակին մէջ, եւ տարածեց քաղաքին ամէն կողմերը բաց ջուրի ճամբաներուն միջոցաւ որոցմէ բնակիչք իրենց ջուրը կ'ընդունին։ Այս ապականեալ ջուրը եղաւ պատճառ համաճարակին նորէն երեւնալուն եւ անկէ հետեւած ահռելի մահերուն։

Ասքապատի բնակչաց թիւը տասներեք հազարէն աւելի չէր, եւ անոնց հարիւրին 10ը մեռան քսանեւութ ժամու մէջ։

ԱՆՎԵՀԵՐ ՀԱՄԱՐՁԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ ՇԻՆԵԼՈՒ

Թէ ելեկտրականութիւնը հնարաւոր եւ գործադրելի կ'ընէ չինել երկաթուղի մը որոյ մէջ ձիեր չուներն գործ, եւ չոգիին կիրառութիւնը անգործադրելի է եւ չատ մեծածախ, չատ լաւ կը ցուցուի նոր եւ անվեհեր ծրագրով մը որ կը ծանուցուի Զուիցերիայէ, այն եզական փոքրիկ երկրէն որոյ վսեմ եւ գեղեցիկ տեսիլը բնակչաց եւ կամուրջին գլխաւոր աղբիւրներէն մին է, եւ պէտք չունի արհեստական պաշտպանութեան։ Մօտերս այդ երկրին կառավարութենէն արտօնութիւն խնդրուած է ելեկտրական երկաթուղի մը չինելու մինչեւ չքեղ Նուենկֆրաուի գագաթը։ Նուենկֆրաու է Պէրնէզէ խումբին պատկանող ամենէն վսեմ, ամենէն բարձր եւ ամենէն զմայլելի ձիւնապատ Ալպեանց մին։ Այնպիսիք որ երբեք տեսած չեն այս լեռը, կրնան գաղափար մը կազմել ձեռնարկին առջեւ ելլող դժուարութեանց վրայ, երբ մտածեն թէ այն է չատ պատառուածներ ունեցող լեռ մը, որու վրայ այնքան չաճախ կը պատահին ձեան հիւսերը որոց չատ անգամ առիթ կ'ունենայ հանդիսատես ըլլալու հանդիսակաց բլուրներուն վրայ գտնուող ճանապարհորդը։ Մինչեւ մօտ ժամանակներս այս լերան վերելքը անկարելի կը համար-

ուէր, եւ ոչ սակաւ կեանքեր կորսուած են յաճախ տեղի ունեցող ձեռնարկներուն մէջ, եւ մինչեւ իսկ հիմա պէտք է միայն, ճարտար մագլողներ ճարտար առաջնորդներու ընկերակցութեամբ այդ բանին ձեռք զարնեն։ Իսկ գործն ի կատար հանելու համար երկու օրուան պէտք կայ։

Այսպիսի լեռան մը վրայ երկաթուղի մը չինելն է այնպիսի գործ որուն Զուիցերացի մը միայն պիտի համարձակէր ձեռնարկել, եւ կարող եւ անվհներ ճարտարապետները ղորս այդ վոքրիկ երկիրը հանած է՝ քիչ տարակոյս կը թողուն թէ յաջողութեամբ պիտի գործադրուի այն, թէպէտ կը յանդգնինք դուշակել թէ պիտի գործադրուի ոչ առանց կեանքերու կորստեան։ Այս առաջադրեալ երկաթուղիին վարի ծայրն անդամ որ մօտ է այն քաղաքամօտ այցելութեան վայրին, վէնկէրն Ալպեանց, չատ ցած չինար յաւիտենական ձիւնի սահմանէն, այնպէս որ գրեթէ ամբողջ ուղին պիտի անցնի յաւիտենական ձիւներուն մէջէն։ Ուստի անոնցմէ չատը, եթէ ոչ անոնց մեծագոյն մասը, պիտի ծակուին փապուղիի ձեւով կամ պիտի պաշտպանուին յաճախակի ձեան փոթորիկներուն եւ ձեան հիւսերուն դէմ կէս փապուղի մը չինելով միապազատ ապառաժին ներքեւէն։ Գագաթէն 200 ոտք ցած եւ ձիւնէ զերծ անջատեալ եւ ցցուած ապառաժին վրայ պիտի ըլլայ երկաթուղիին ամենէն բարձր ծայրը. դէպ ի գագաթն ելլելու համար մնացած ճամբան պիտի գործածուի եղկտրական վերամբարձով, հաւանականապէս հորի մը մէջէն։

Աւելի քան մէկ կերպ առաջարկուած է այս լեռան ծայրն ելլելը կարելի ընելու համար այն բազմաթիւ ճանապարհորդաց որոց ջիղերը, մկանները եւ քսակը յարմար չեն այդ լեռն ելլելու հին կերպին պահանջումներուն։ Այս կերպերէն մին, որ կարծեմ ծագում առաւ Անգլիոյ մէջ, էր հորիզոնական ուղղութեամբ փապուղի մը պեղել դէպ ի լեռան սիրտը եւ անկէ դագաթնահայեաց ուղղութեամբ դէպ ի վեր ելլել հորի մը մէջէն։ Եկեկտրականութիւնը հիմա կարելի կ'ընէ որդեդրել ճամբորդութեան աւելի դիւրին եւ աւելի նուազ ծախք պահանջող կերպ մը աւելի գեղեցիկ եւ հրապուրիչ ճամբէ, այն է՝ իբրեւ եղկտրական-նուիթեան արտադրիչ գործածել մերձակայ ջրվէժները փոխանակ մեծածախ ածուխին։ Որովհետեւ ճամբուն վարի ծայրը արդէն դիւրամատչելի է ատաւնաւոր երկաթուղիներու, հիւանդ մը կարող պիտի ըլլայ նստիլ իր աթոռովը երկրին որ եւ իցէ մէկ քաղաքէն եւ ելլել Եունկֆրաուի գագաթը։

ԳՆՏԱԿ ՁԱՆՑՂՆՈՂ ՀԱՆԴԵՐՁ

Քինուորական գործառնութեանց քաջահմուտ անձինք ոչ միայն ի Պերլին, այլ նաեւ բոլոր Եւրոպայի մէջ այժմ կը քննեն Մանհայմի դերձակ Հէր Տօուէի հնարած գնտակ չանցընող հանդերձին նոր փորձերը։ Այլեւս անտարակուսելի կը թուի թէ Տօուէի գիւտը չատ պատուական գիւտ է, եւ թէ նա իրաւամբ մերժեց բանակի յանձնակատարներու եւ ուրիշ անոր իրաւունքները գնել փափաքողներու առաջարկած առատաձեռն փոխարինութիւնները։ Ռուս գեղապան, կոմս ֆոն Շուվալոֆ, Ռուսիոյ գեղապետան մէջ երկու անգամ հրապէն պարպեց յիշեալ դերձակին վրայ երբ սա հագած էր գնտակ չանցընող հանդերձը, եւ որովհետեւ Տօուէ երբեք չվնասուեցաւ, ռուս գեղապանը վկայեց թէ գոհ մնացած էր փորձէն։ Կոմս ֆոն Շուվալոֆի առջեւ կատարուած փորձերը Գերմանիոյ բանակին դործածած նոր հրացանով եղան։ Ըստ պատահման լեցուեցաւ հրացանը եւ արձակուեցաւ կարճ կաղնիի կոճղի մը վրայ. կաղնիի կոճղը ծակեցաւ լեցուած մանր գնտակով։

Հրացանը կաղնիի կոճղին վրայ արձակուելէն ետքը Տօուէ հագաւ գնտակ չանցընող հանդերձը, եւ կեցաւ իբրեւ նպատակ (նշանէառ)։ Մինչ հրացանը կը չտկուէր մարդուն, հանդիսատեսները անհնարին սոսկման մէջ լինկան, եւ քնադրումով մը գոցեցին իրենց աչքերը խորհելով թէ Տօուէ պիտի սպաննուէր այն տեղ։ Բայց երբ հրացանին ձայնը հնչեց, եւ դերձակը դեռ կը կանդնէր յայտնապէս չվնասուած, բոլոր ներկայ դանուողներուն մէջ անսահման ուրախութիւն տիրեց։ Տօուէ տեսաւ փորձէն յառաջ եկող յուզումը, վասն զի ժպտեցաւ եւ ասով աւելի ուրախացան հանդիսատեսները եւ ըսաւ, «Բան չեմ զգար։» Այնուհետեւ երկրորդ անգամ պարպուեցաւ հրացանը չիտակ անոր սրտին ուղղուելով. բայց նոյն յաջող արդիւնքն ունեցաւ. դերձակը երբեք չվնասուեցաւ. եւ երկու գընտակներն ալ գտնուեցան գնտակ չանցընող հանդերձին մէջ փակուած։ Հանդերձը կը ծածկէր դերձակին կուրծքը եւ մարմինը, այնպէս ինչպես առաջարկուած է զինուորներու համար։ անպաշտպան կը մնայ զինուորին ինչպէս գլուխը՝ նոյնպէս նաեւ բազուկները եւ սրունքները։

Այնուհետեւ սկսաւ փորձերու չարք մը որք առջինէն աւելի հետաքրքրաշարժ էին։ Զի մը ծածկուեցաւ գնտակ չանցընող հանդերձով, վասն զի կ'առաջարկուի թէ ապագային մէջ հեծելազօրքը պէտք է պաշտպանուի Մանհայմի դերձակին հնարած զարմանալի նիւթով։ Զիուն այս վիճակին մէջ բաւական թուով գնտակներ արձակուեցան կենդանիին վրայ արդ աթդ մինչ նա մնաւբէն հանդարտութեամբ վարսակ կ'ուտէր։ Զին որ լաւ կրթուած էր հեծհալի համար, թէեւ մը ցնցուեցաւ առաջին հարուածին, բայց յայտնի էր թէ պատճառն էր հրացանին ձայնին անակնկալ ըլլալը։ Յետոյ ուրիշ հարուածներ ալ տըրուեցան ըստ կարի արագ արագ, անոնցմէ ոմանք դէպ այն նոյն կէտը որուն հանդիպած էին նախորդ գնտակները, բայց ձին կը չարունակէր իր կերը ուտել իբր թէ արտաքոյ կարգի բան մը չէր պատահած։

Կ'ըսուի թէ այս նոր հանդերձը հասարակ բանակի հանդերձի նման նիւթէ չինուած է, եւ ընդդիմացող նիւթը, որ դաստնիք է, դրուած է դուրսի հանդերձին տակը։ Հանդերձը լանջապանակի նման է, եւ զինուորական համազգեստին կուշտը զետնուող կոճակներուն վրայ կը հասատատուի։ Պէտք է դործածել զայն ճիշդ պատերազմի ժամանակ միայն։ Ծանրութիւնն է երկու քաշէն քիչ աւելի։ Օտար կառավարութեանց ներկայացուցիչք հզօր ջանքեր կ'ընեն սորվելու համար Հէր Տօուէի գաստնիքը, բայց կ'ըսուի թէ այս ջանքերը ի դերեւ ելած են, եւ հայրենասէր գերմանացիք փափաք կը յայտնեն որ գերմանական կառավարութեան միայն հաղորդուի Հէր Տօուէի գաղտնիքը, եւ գնտակ չանցընող հանդերձները գործածէ Գերմանական բանակը միայն։ Կ'ըսուի թէ գերմանական կառավարութիւնը 3,000,000 մարք խոստացած է Հէր Տօուէի անոր այս գիւտին համար։

ՄԵՏԱՔՍԱԽԱՐԱՆ

Մետաքսախարանը (ճանֆէս Եաբրը) պարտի գործածուիլ լոկ իբրեւ պաշտպանութիւն վերքերու։ Բաց ի այս անուղղակի եղանակէն չունի ամենաթեթեւ բուժիչ զօրութիւն մը անդամ։

Հասարակ լեղուաւ խօսելով մարմնոյ վերքերու երեք մեծ բաժանումներ կան։ Կան վերքեր, որոնց բերանը մաքուր մը կտրուած կ'երեւի, իբր թէ սուր գործիով կամ դանակով մը։ Այսպիսիք կը կոչուին կտրուածք։ Կան վերքեր որ կը նմանին պատառուածքի եւ իբր թէ իրենց չուրջ գտնուող հիւսկէնք ճմլուած ըլլային։ Առնք կը կոչուին ճմլուածք։ Եւ վերջապէս կան խոցուածք կոչուածներ, այսինքն այնպիսի վերքեր որ յառաջ կու գան սուր գործիքի մը մարմնոյն հիւսկէններուն մէջ խոր մխուելէն։

Այս վերքերէն առաջինը կը բուժուի վերքին չրթունքը անյապաղ ատուր մը իրարու բերելով։ Իսկ միւս վերքերուն մէջ աւելի կամ նուազ նոր հիւսկէններ կը կազմուին. եւ ուստի բուժումը կը յապաղի քիչ մը։

Ուրեմն ո՞ր տեսակ վերքերու համար պէտք է մետաքսախարան գործածել։

Մենք գրեթէ չենք ուզեր երբեք գործածել զայն երբ վերքին կտրուածքը խոչոր է. կը խօսինք այնպիսի պարագայից մասին որ կը պատահին մեր առօրեայ գործին մէջ, թէպէտ ասոնք ըստ երեւութին թեթեւ բաներ ըլլան. բայց կը գտնենք որ չատ անգամ մեծ նեղութիւն կու տան յետոյ, եւ հետեւանքը կ'ըլլայ յաճախ արհաս թունաւորում։

Ուրեմն միայն մէկ կարդ վերքեր կան յորս օդուտ կը գաղնենք պարզ բայց բաւական ազդու դարմանէն, այսինքն մետաքսախարանէն, եթէ ըստ պատշաճի գործածուի. ասոնք են կտրուածքէ յառաջ եկած վերքերը, որոց մէջ վիրաւորիչ գործիքը թողած է մէկ որոշ սուր դիծի մը ձեւով կտրուածք մը։ Այսպիսի պարագայից մէջ խարանի վոքրիկ չերտերը իրար բերելով վերքին չրթունքները՝ կը յաջողին բուժել զայն։

Բոլոր միւս պարագաներուն մէջ երբ հնար է վերքին ունենալ թունաւորիչ կամ վարակիչ հանգամանք, կամ երբ մինչ կը բուժուի, կ'ածի որ եւ իցէ հիւսուածային նիւթով, մետաքսախարանի գործածութիւնը պէտք է խստիւ արգելել, վասն զի անոր պատճառաւ գրեթէ միշտ չարաչար կը հաւաքուի եւ կ'աւելնայ չարիքը։

Բոլոր մետաքսախարան գործածողները կրնան ակնկալել թէ եթէ զայն գործածեն մարմնոյ կոտրած մակերեսի, ուր բորբոքում կայ, թէպէտ մեղմ, կը սկսին փոփոխութիւն եւ ուռոյց, որ անհետ կ'ըլլան նոյն իսկ խարանին անհետացմամբը միայն։

ԱՅԼԵՒԱՅԼՔ

Քանի մը տարիներէ հետէ Ռուսիոյ ինչ ինչ գաւառներուն մէջ ուղտեր կը գործածուին փոխանակ ձիերու եւ եղներու, եւ այժմ առ հասարակ կը գտնուին ուղտեր մեծ եւ փոքր կալուածներու եւ ագարակ-

ներու մէջ։ Անոնք երկրագործին բոլոր գործերը կը կատարեն ձիերու եւ եղներու պէս, նաեւ կը ծառայեն իբրեւ բեռնաբարձ գրաստներ։ Օրէնսդուրկի մէջ ուղտերու վաճառանոց մը բացուած է, եւ այս կենդանիները կը ծախուին վաթսուն, եօթանասուն րուպլի, կամ իբր 8 օսմ. ոսկւոյ։

—Իօժէնի կայսրուհին (կին վախճանեալ Նապոլէոն Գ. կայսեր), իր յիշատակագիրները պատրաստելու կը պարապի չատ տարիներէ հետէ։ Ս'յն ինչ կը գրէ երես մը, կը պահէ կղպանքի տակ, եւ մինչեւ անգամ կայսրուհւոյն ամենէն մերձաւորները եւ մտերիմները երբեք չեն տեսներ զայն։ Գործը պիտի չհրատարակուի մինչեւ անոր մահուանէն քսանհինգ տարի ետքը։ Կայսրուհին գրելու համար ազատանդներով պզնեալ գրչակալ մը կը գործածէ։ Այս գրչակալը գործածուած է 1856ին Փարիզի հաշտութեան դաշնագիրն ստորագրող պատուիրակներէն, եւ կայսրուհւոյն նուիրուած է իբրեւ յիշատակ։

—Կլասկոյի Իվինի Նէ-Թերթին նայելով Գերմանական կայսերական Առողջապահական Խորհուրդը Պերլինի կ'ընծայէ աշխարհի ամենէն քաջառողջ քաղաքն ըլլալու պատիւը։ Տարեկան մահացուցակէն կը տեսնուի թէ բնակիչներուն 1,000ին 16.3ը միայն կը մեռնին տարուան մէջ։ Աշխարհի ամենէն վատառողջ քաղաքն է Աղեքսանդրիա, որոյ բնակիչներուն դրեթէ 1,000ին 52.9ը կը մեռնին տարուէ տարի հակառակ իր անայլայլակ պարզ եւ գեղեցիկ օդին, երկաթ հարիւր աղբիւրներուն եւ մեղմ ծովային հովին։

—Քաղաքական ամուսնութեան օրէնք ունեցող չատ երկիրներ ամուսնութեան վկայականներ կուտան, որ համառօտ են եւ չոկ կը վաւերացնեն թէ ամուսնութիւնը տեղի ունեցած է։ Բայց Պելճիոյ մէջ ամուսնութեան վկայականը գրքոյկի մը ձեւն ունի որ կը պարունակէ նաեւ չատ տեղեկութիւններ, ինչպէս՝ յիշեալ երկրին ամուսնական օրինաց մէկ հատուածութիւնը, եւ հրահանգներ թէ ինչպէս անուշանալու եւ խնամելու է մանուկները, եւ վերջը ընդարձակ տեղ թողուած է տաններկու զաւակաց անուններ արձանագրելու։

—Եօթանասունեւմէկ գոլէճներ կան Ամերիկան Բժշկական Գոլէճներու Ընկերակցութեան ձեռքը, եւ այժմ կ'առաջարկուի որդեգրել օրէնք մը որ կը տրամադրէ չորս տարուան չրջան բոլոր անոնց համար որ նպատակ ունին ընթացաւարտ ըլլալ 1899ին կամ անկէ ետեւ։

—Աչխարհիս մէջ ամենէն զօրաւոր կենդանիներն են բուսական ուտեստով ապրողները։ Աւիւծը վայրագ է մանաւանդ քան զօրաւոր։ Եզը, ձին, եղջերուն, փիղը եւ այծեամը, որ ամէնքն ալ նշանաւոր են ուժի կողմանէ, բուսական ուտեստն աւելի կ'ընտրեն։

—Քարիւղն այժմ կարելի է արհեստականապէս հանել չատ աժան եւ պարզ մեթոտով մը, այն է՝ թորմամբ, զօրաւոր երկաթ ամանի մը մէջ դնելով կենդանւոյ ճարպ 25 մթնոլորտի ճնշման եւ 300է մինչեւ 400 աստիճան (Ջարիւրմանեայ) ջերմութեան ներքեւ։ Նպաստաւոր պայմանաց տակ ճարպին 70 առ հարիւրը քարիւղի կը փոխուի։ Այս կերպով հանուած իւղը տեսնուած է որ ըստ ամենայնի նոյն է բնական քարիւղին հետ։ Կը մտածուի թէ իւղը հանելու մեթոտին մէջ ինչ ինչ պայմաններու եղանակաւորութեամբ այլ եւ այլ աստիճանի իւղեր կրնան արտադրուիլ։

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Մանկապարտէզի Նոր Ընտանեաց Թուղթակից

Տաճկաստանի մէջ Ֆրէօպէլեան դրութեան համաձայն առաջին մանկապարտէզը հիմնուեցաւ 1883ին ի Զմիւռնիա, ձեռամբ Միս Նէլի Պարթլէթի։ Այս անձնուրաց ամերիկացի օրիորդին, երբ գործի սկսաւ, առաջին անգամ քաջալերութիւն ու դրամական օգնութիւն պակսեցան, իւր ծնողքն միայն եղան սատար։ Այսպէս կարգ մը օրիորդաց մերթ Անգղիերէն եւ մերթ Թուրքերէն լեզուներով սկսաւ նա դասախօսել մանկավարժական դասեր, խաղեր եւ երգեր, հանդերձ Ֆրէօպէլեան նուէրներով, ու կազմակերպեց առաջին մանկապարտէզը։ Հուսկ յետոյ Ամերիկեան Պորտ Ընկերութիւնը գնահատելով նորա ջանքն ու ձեռնարկ՝ քաջալերը հանդիսացաւ նմա դրամապէս. եւ այսու տակաւ ընդարձակուեցաւ սոյն օրհնեալ գործը։ Միս Նէլի մանկավարժ օրիորդաց չրջանաւարտ կարգեր պատրաստելով՝ ի գաւառս վերադարձուց զանոնք, որք ուրիշ մանկապարտէզներ բացին Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքաց մէջ։

Ցետոյ մեր հայազգի ազնուասիրտ Տիկին Մատակեան (որ ի Զուրիցերիա ուսած է Ֆրէօպէլեան դրութեան համաձայն) հաստատեց Կ. պոլսոյ մէջ մանկապարտէզ մը 1888ին։ Բաւական չարունակուելէն յետոյ թողելով գործը ուղեւորեցաւ ի Ռուսիա լաւագոյնս պատրաստուելու համար իւր վսեմ գործին։ Ուրախ ենք որ մեծ յաջողութեամբ վերադարձաւ ուսուցման ճոխ պաշարով։ Եւ հիմա Պոլսոյ այլ եւ այլ կողմերը իւր տեսչուհի եւ մանկավարժուհի ջանք չխնայեր տարածել կրթական այս գերագոյն միջոցը այդ մայրաքաղաքին մէջ։

Այս տարի եւս, Կեսարիոյ մէջ Ամերիկացի Միս. Պըրրէճ, որ յԱմերիկա ուսուցմ առած եւ վկայեալ է մանկավարժութեան մեթոտին մէջ, ունի իր ձեռքին տակ հաւաքուած խումբ մը օրիորդներ, որք մօտերս ընթացաւարտ պիտի լինին ու երթան իրենց տեղերը ծաւալելու այս մանկասիրական արդիւնաւէտ գործը։ Այս վերջին տարիներս գաւառաց մէջ չատ տեղեր, ինչպէս Կարին, Խարբերդ, Մարաշ, Եոզղատ, Մարսուան, Ամասիա, Այնթապ, եւ այլ քաղաքներու մէջ հաստատուած կան մանկապարտէզներ։ Այս բոլոր իրողութիւններէն կը հետեւցնենք որ ներկայիս մէջ մանկավարժութեան դրութիւնը իւրացնելու գովելի փափաք մը եւ ձգտում կը տեսնուի մեր ազգին մէջ։ Այսու ահա լիայոյս ենք որ չատ չանցած մեր բոլոր կրթական հաստատութիւններու մէջ ներմուծեալ պիտի տեսնենք մեծ բարեվոխումներ։ Բայց հոս պէտք է անվրէպ յիշեցնել մեր ուղեցոյց մանկավարժներու այն մեծ թերութիւնը, որոյ չարունակումէն կրնայ վերջապէս չեղում մը յառաջ գալ ճշմարիտ մանկավարժութեան ընթացքին մէջ։ Այն է, մեր ընթացաւարտ մանկավարժներ երբ կ'ընդունին իրենց վկայականներն եւ կը փութան ի գործ, իրենք ալ կը հաւաքեն օրիորդներ, կը վարժեցնեն դաշնոնք իրենց դիտացածներուէն, եւ այս նորավարժք ալ ուրիշներու կը դասախօսեն եւ այսպէս կը չարունակուի, բայց ո՞ւր.... Արդեօք այս կերպով աւելի կը զարգանա՞յ, կը բարձրանա՞յ մանկավարժութիւնը։ Չեմ կարծեր։ Չեմ ըսեր թէ թող չվարժեցնեն ու չսորվեցնեն ուրիշներու որք իրենց օգնական կրնան ըլլալ, այլ թէ թող չտան նոցա ձեռքը վկայականներ իբր կատարեալ մանկավարժներու. որպէս զի մանկակրթութեան վարկը չկարանայ հետզհետէ։ Եւ քանի որ այս ընթացքը, քիչ բացառութեամբ, դեռ տարածուած չէ մեր մէջ, պարտինք հարկ եղած միջոցները ձեռք առնելով պահպանել մանկավարժական ճչմարիտ օրէնքները։ Ամենէն յարմար եւ լաւագոյն կերպը կրնայ սա ըլլալ որ տանի մը ուղղեալ հատորիկ ընդհանուր քաղքէն մանկավարժի վկայականներ որք վաւերացեալ ըլլան Մանկավարժից ժողովէն եւ Ուսումնական Խորհուրդէն. եւ այդ վկայեալ անձինք կարենան օժնականներ հաստըցնել բայց ոչ վկայել մանկավարժներ։ Եւ եթէ մէկը ինքնաշարդացմամբ եւ փորձառական հմտութեամբ ստացեր է մանկավարժական սկզբունքներն, այդ անձ թող ներկայանայ մանկավարժ դասատուաց յիշեալ ժողովոյն եւ տալով հարկադրեալ քննութիւնը՝ ընդունի մանկավարժի վկայական։

Բաց աստի, կայ ա՛յլ կարեւոր մի խնդիր եւս. այն է, մեր երիտ մանկապարտէզ յաբաքեռ-Ընկեան տ'ուանենալը են իբրու հետ։ Եւրոպեան եւ Ամերիկեան դպրոցներու ու մանկապարտէզներու յառաջդիմութեան գաղտնիքը ահաւասիկ հոս կը կայանայ։ Անոնք միչտ հաղորդակցութեան մէջ են, եւ չտեսով կը զեկուցանեն իրարու նորագոյն գիւտեր ու եղանակներ լրագրաց կամ թղթակցութեանց միջոցաւ։ Եւ ինչո՞ւ ուրեմն չտեսնենք մեր մէջ եւս կրթասէր մարդ փորձառական յօդուածներն մանկատոյն բարւոք աճման ու կրթութեան վրայ, նաեւ բազմամեայ ուսուցչաց փորձառական դասերն ի զարգացումն մեր ազգային երկսեռ վարժարանաց։ Արդէն կարօտալի փափաքով կը սպասուէր մանկավարժական թերթի մը հրատարակումը, բայց ինչ ինչ պատճառներով յետաձգուած էր։ Եւ երբ առաջին անգամ լսեցինք եւ բարեկամի մը միջոցաւ տեսանք «Մասիս» լրագիրը մանկավարժական հանդէսի մը վերածուած՝ չատ ուրախացանք։ Հիմա կրթական բարեկործութիւններ կը սպասենք անկէ։ Մեծայոյս եմք որ «Մասիս» պատուական թերթը իր մեծատաղանդ խմբագրական մասնախումբին եւ պատուական աչխատակիցներուն աչալուրջ ջանիւք կ'ըլլայ առաջնակարգ թերթը մեր ազգին մէջ, նաեւ մանկավարժական եւ ուսուցչական զանազան յարաբերութեանց կապն ի մէջ։ Կը յուսամք կարդալ անոր մէջ մանկապարտէզի դասեր, պատկերներով լուսաբանուած, օգտակար թէ՛ մանկավարժից եւ թէ՛ ընտանեաց։ Ու նաեւ բարոյացուցիչ զբօսալի խաղեր եւ ընտանի երգեր։

Ներկայիս մէջ դեռ չատ տեղեր ցած աչօք կը նային մանկավարժներու վրայ, եւ կը ղլանան դրամապէս դնահատել նոցա ճչմարիտ արժանիքն՝ առարկելով թէ «փոքր գործ մ'է ու հազիւ այսչափ կ'արժէ։» Այդպէս խորհողներ չարաչար կը սխալին։ Եւ բոլոր դաստիարակութեան ասպարէզին մէջ չատ անգամ այն դասատուին, որ կարող է զսպել ու դաստիարակել մեծերն, ամաթխոչակն ու գիրքը կը բարձրացնեն, եւ գնա կը կոչեն ֆանկնց գասատու։ Մանուկներն համբերութեամբ հնազանդեցնել եւ

զանոնք սիրով վարժեցնել ուղղամտութեան՝ փոքրուլի անձերու չէ՛ գործ։

Զմիւռնիա Տ. Մ. ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ՅԻՇԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՐԺԱՆԻ ՆՆՋԵՑԵԱԼ ՄԸ

Ապրիլի առաջին օրերուն մէջ եւ իբր թէ ձեան հետ հալեցաւ հիւծախտի ցաւով եւ վերջացաւ մարմնաւոր կեանքն Պրն. Մկրտիչ Երէցեանի։ Յանձին հանգուցեալին, Մշոյ աւետարանական ժողովուրդը կորուսին նշանաւոր հաւատակից մի, որ մինչ էր հաւատով, ճոխ էր սիրով եւ լի յուսով ու նախանձաւորութեամբ վառն գործոյ Տէառն։ Տերգեւանքի Ս.ետ. ժողովրդեան վերաբերող մի բազմանդամ եւ բարեհամբաւ ընտանեաց տէր երկու եղբարց կրտսերագոյնն էր. սակայն Աւետարանական ճշմարտութեանց յարելու, «վերստին ծնանելու» եւ ի Քրիստոս Յիսուս իբրեւ միակ Փրկչի հաւատալու մէջ անդրանիկ էր կանխած ըլլալով ղիւր քահանայ եղբայրն։ Աւետարանն, զոր ընդունեց, ըրաւ նորա կեանքն նշանաւոր, վասն զի Պրն. Մկրտիչ զայն ընդունելէ եւ իր չափահասութեան մէջ մի քանի տարի բազչոյ բողոքականաց դպրոցն, որ դեռ նախնական եւ անկատար էր, մըտնալէ յետոյ կը սկսի, թէեւ ոչ շատ բանպէտ եւ ուսեալ, այլ իբր եռանդուն եւ հաւատարիմ աշխատաւոր, մտնել Տէրոջ այգւոյն մէջ եւ գործել հրեշտակաց իսկ նախանձելի գործը։ Սակայն այս պաշտօնի մէջ չմնաց ընդ երկար, աւելի զարգացելոց ասպարէզի վրայ երեւելովը. բայց թէեւ պաշտօնատէս ձգեց զբարողչութիւն բայց ոչ զբարողն, մանաւանդ թէ յետ հրաժարման աւելի կ'աչխատէր պատմել անմահ հոգւոց «հին լուրը՝ վերին կենացն անուն, Տէր Յիսուսի փառացը եւ իւր անբաւ սիրոյն։» Եւ այսպէս կարծես թէ իւր կեանքն աղդու բողոք մը ըրաւ ընդդէմ չարամիտ զրպարտութեանց այն կարգ մը անձանց, որք կը սիրեն միշտ յեղյեղել «Պաշտօնակաք Աւետարանի առ ի չահ կը գործեն,» այո, առ ի չահ հոգւոց։

Պրն. Մկրտիչ, որպէս ըսինք, ժամանակիս նայելով չէր կրնար համարուիլ հմուտ եւ ուսումնական ոք, ինչպէս են, կը կարծուին եւ կը պահանջուին լինել այս աւուրց պաշտօնակաք։ Սակայն, իւր բորբոքեալ հոգւով, աշխատասէր բնութեամբ, անմահ հոգիներն խաչին եւ խաչելոյն առաջնորդելու լիզճով, Աւետարանի խօսքերն քան զոսկի պատուական եւ քան զմեղր անոյշ գտնելու ճաշակով, եւ այլոց եւս այդ ճաշակն ալալու եւ ղգացունելու փափաքով կրնար չիկնեցունել չատ այնպիսիներ որ տաղանդաւոր եւ միանգամայն տաղանդաթագոյց են։ Այս անձ ճանչցողն —եւ զայն չճանչցող չկայ— կրնար իբր թէ չօչափելով լսմանալ «Քրիստոսի սէրէն մղուիլ» խօսքին նչանակութիւնն։ Ակնյայտնի կ'երեւէր թէ այդ սէրն իբրեւ հուր միշտ կը բոցավառէր անոր մէջ եւ կը ցոլանար անոր ժպտուն դէմքէն, վասն զի անխափիր ամէն մարդու եւ ամէն առնն կը հարցնէր, «կը սիրե՞ս զՔրիստոս։» Այս սովորական յառաջաբանով կը սկսէր իւր խօսակցութիւնը եւ դուրս կը հեղուր իւր քաղցր ղդացումներն եւ սուրբ յոյզերն որ ցօղի նման կ'իջնէին իւր սրտէն այլ սրտերու վրայ։

Վերջին տարիներս երկրագործութեամբ կը զբաղէր, բայց ձմեռուան եղանակին, յորում երկրագործական պարապմունք կը դադրին, իւր սիրելի գործն էր մօտաւոր եւ հեռաւոր դիւղեր չրջիլ եւ քարոզել «Քրիստոսը ու ան՝ խաչը ելած։» Եւ թէեւ ոդէտներէ չատ հալածանք կը կրէր, կը թքնուէր եւ կը ծեծուէր, բայց այս ամէնն ալ ուրախութեան պատճառ կը համարէր դիտնալով թէ որո՛ւ է հաւատացեր, եւ թէ ինչ երանելի է հալածուիլ Յիսուսի համար, որ երանի կու տար իրեն համար հալածուողներուն։

Իւր մահը պատահեցաւ ապրիլ 4 (Հ. Տ.) երեքշաբթի երեկոյ։ Մոկաց ժողովրդեան մի մասն, բաղկացեալ չարանց եւ ի կանանց, ի դիմաց ամբողջ դիւղին որոյ քարոզիչն եղած էր երբեմն հանգուցեալն՝ գնաց Տերգեւանք իւր չարդանքն մատուցանել ննջեցելոյն եւ մխիթարութիւն իւր պարագայից։

Հանգուցեալը կը թողու այրի մը եւ մանչ ու աղջիկ որբեր, որոց համար, ինչպէս նաեւ իւր սիրելի հօրեղբօրորդւոյն, Պրն. Դաւիթի համար, որ յԱմերիկա աստուածաբանական ուսմանց կը հետեւի, կը մաղթենք Միխիթարչին մխիթարութիւնը։

Մ. Ե. Գ.

Այս եղբայրը, որոյ մահը կը ծանուցանէ սոյն նամակ, կը յիշենք խորին սիրով։ Իրեն հետ սեղանակից եղած ենք եւ ի միասին ճամբորդած ենք։ Մանաւանդ հաճոյքով կը յիշեմ ճամբորդութիւն մը զոր թերեւս 16 տարի առաջ երիկք Բաղեչէ ի Մուշ եւ Մուշէ ի Բաղէշ։ Մէկտեղ քննած ենք Աստուծոյ Խօսքը եւ մէկտեղ աղօթած։ Կը յուսամ որ Աստուծոյ ընտրած ժամուն մէկտեղ պիտի վայելենք երկնից ուրախութիւնները։ Կը փափաքինք իրենիներուն եւ բարեկամներուն յայտնել մեր խորին ցաւակցութիւնը այս եղբօր մահուան առթիւ։

Խմբ. Ա.-Ե.

ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ Ի ԿԱՐԻՆ

Կարնոյ Հայ Աւետարանական ժողովուրդն ինչ ինչ պատճառներով իբր երկու տարիներէ ի վեր չունէր բնիկ հովիւ մը։ Այցելու պաշտօնէից մին, Պատ. Գ. Գէորգեան, բնիկ Մալաթիացի, ստանձնեց հոգաբարձութեան Աւետարանի առաքմանակեաց քարոզութիւնը խնդրանօք հօտին։ Պատ. Գէորգեան իւր ջերմեռանդութեամբ հետզհետէ աւելի դրաւեց ժողովրդեան համակրանքն եւ սէրն։ Ամէն աչք յարատաւս փղձկեցաւ երբ նա հինդ ամիսէ վերջ իւր հրաժարական քարոզը տուաւ։ Թեպէտ մեկնելեայս քաղաքէս եւ հօտին ամիս այլ ուրեք դործելէն վերջ, վերստին հրաւիրուեցաւ ի Կարին, մեծայուն կերպով ստանձնելու համար ամպիոնի հոգաբարձութեան դործն։ Տէրոջ առաջնորդութեամբ քաջառողջ հասաւ նա ի ժամանակին եւ ձեռնադրութեան հանդէս տեղի ունեցաւ մայիսի մէջ։

Կիրակի, չինչ և պայծառ օր մը, ի ժամ վեց բան թրքաց, սկսաւ հնչել եկեղեցւոյն զանդակը և խուռն ժողովուրդ դիմեց սրբավայրը։ Վեր. Ուիլիըմ Զէյմսըրս սկսաւ պաշտամունքը աղօթիւք, Սուրբ Գրոյ ընթերցմամբ և դողարիկ բանախօսութեամբ մը։ Ապա վեր. Րիչարտսըն հակիրճ և աղդու ուղերձով մը խրախուսեց և քաջալերեց նորընտիր պաշտօնեան իւր վէհ և վսեմ կոչման մէջ։ Ցետոյ Աբժ. Պատ. Մէքալըմ սիրուն ոճով մեղմ ուղերձ մը խօսեցաւ ունկնդրաց, և յորդորեց ղՀօտն որ ուրախ առնեն իրենոյ նորընտիր հովիւը, և քալեն աստուածպաշտութեան, արդարութեան, համբերութեան, հեղութեան, հաւատքի և սիրոյ ճամբուն մէջ։ Կամախու հովիւ Պատ. Յովհաննէս Թոնդրակեցեան Պատ. Գէորգեանի ալ ձեռքէն բռնելով ընդհատուցեց իւր բարի դալուստն ի դիմաց ժողովրդեան։ Երիշայի քարոզիչ Յարութիւն էֆ. Եաղճեանի, սրտաչարժ մաղթանքէն յետոյ Պատ. Գէորգեան յոտնկայս իւր ընդհակալութիւնը մատուց Աբարչին և ապա վեր. Միխոնարաց և պատուական հանդիսականաց։ Սոյն նուիրական պաշտօնն աւարտեցաւ աղօթիւք և օրհնաբանութեամբ։

Ի սրտէ կը մաղթեմ որ Աստուած պատրաստէ կարող և չերմեռանդ անձեր բոլոր կարօտ եկեղեցեաց, նաև բազում նուիրական միջոցներ իւր ընդարձակ այդւոյն, "քանդի հունձքը շատ է և մշակները քիչ։"

ՄԱՄՐԵԱ ՏԵՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Մայիս 19/31, 1894

ՄԻՏՔ ԲԵՐԵԼ

Մենեակ կենաց մէջ կան բաներ որոց միտք բերելն իսկ ցաւ ու վիշտ է։ կան բաներ ալ զորս միտք բերելն քաղցրութիւն և ուրախութիւն է։ Ցաւ է սիրտ կ'բանեմ թէ երբ անցեալ տարուան եղբայրներէս Աւետիս Գալուստեան, Գրիգոր Թէրզեան, Կարապետ Կարօեան, մանաւանդ երիտասարդ Թովմաս Մաթոյեան միտքս կը բերեմ, մեծ ցաւ կը զդամ, դի անոնք էին քրիստոնեայ և սիւն մեր փոքր եկեղեցւոյն։ Միշտ և ամէն տեղ վարքով ու դործքով և խօսքով քարոզիչներ էին։ Սակայն այժմ չկան, Տէրը առաւ զանոնք, թողուց դիս միայնակ։ Օրհնեալ լինի իւր կամքը։

Գիւղս կը գտնուի Խարբերդոյ արեւելեան հարաւային կողմն, շուրջ 20 մղոն հեռու։ Բնակիչք աղքատ վիճակ ունին։ Իրենց մեծ չանիքն ու աշխատութեամբն չհնեցին մի ժողովարան, մի դպրոց և մի տուն քարոզիչի։ Սակայն կը ցաւիմ ըսելու թէ քարոզիչ մը չենք կրնար ձեռք ձգել. վարժապետ չտանին քիչէն կրնանք ձեռք ձգել։ Մեղի պէտք է քարոզիչ մը դործունեայ և հաւատարիմ։ Այդ օր չկայ մին որ յիչէ մեզ և մեր եկեղեցին։ Մենք ևս Տէրոջը այդ լիչեն ենք։ Ժողովուրդին ակարա կ'առաջնորդէ. թէպէտ արհեստս կոչ կակարութիւն է, Տէրոջը օգնութեամբը կը նայիմ։ Կիրակի օրեր երեք ժողովք կ'ունենանանք, մին առաւոտ՝ աղօթքի ժողով, մին կէս օրին՝ քարոզի ժողով, իսկ մեկ երեկոյեան դէմ՝ որ դասի ժողով է։ Մերթ ընդ մերթ այցելութիւններ կ'ունենանք, մեծապէս չնորհակալ ենք անոնցմէ։

Գիտենք թէ մեղի պէս չատեր կան աշխարհիս մէջ որ միակ չունին։ Աղօթենք որպէս դի աւելնան հաւատարիմ միակներ։ Մասնաւորապէս կը խնդրենք որ մեր դիւղին համար աղօթէք, Քրիստոսով եղբարք, որպէս զի Տէրը դործունեայ և հաւատարիմ միակ մը հանէ։

ԳՐԻԳՈՐ ԿՐՊԻԿԵԱՆ

Շէյխհաճի, Խարբերդ

ՄԵՆՔ ՈՐԲ ՁԵՆՔ

Թամլըդ գլուղի մէջ առկից երէսուն և հինդ տարիներ առաջ աւետարանին դործը սկսաւ Տր. Ս. Դավաղեանի անեղբոջ, Մ. Չամբարձումի Յովնանեանի, աշխատութեամբ։

Վեր. Տր. կրնի մեծ աշխատութեամբ նուիրական տեղ մը պատրաստուած է որ կը ծառայէ մեզ իբրև աղօթարան, դպրոց և երիցատուն։ Մր. փարօշնոի այցելութիւններով երբեմն բաւական վայրէն դիրք ունէինք երբեմն ալ լինկած վիճակ մը որ դիւղերուն յատուկ է։ Վերջը անցանք Ա.տաբաղարի վեր. Ա. Ձէճիլեանի խնամքին։ Սա զարմանալի կերպով կը հոգար ղմեզ։ Թէև իր դործերն շատ և դժուարին էին, բայց երբեք մի անդամ տրտունջ չը տեսայ կամ անտարբերութիւն մը որ և իցէ խնդրոյ մասին։ Վերջին տարիները երբ հիւանդ վիճակ մը ունէր Ա.բժ. Պատ. Պ. Պուլտանեանն ալ միայնաւ անոր և իր հոգար ղմեզ։ Սակայն երբ Աղէքսանդր պատուելին իւր Տէրոջ հանդիսաբը մնաւ, Ա.բժ. Պուլտանեանն ալ մեզ ձգեց ու գնաց։ Ալ այն տեղն մենք մեզի մնացինք. հասարակաց սիրելի Տր. Գալալեանի ղարմանալի հոգածութիւնը մեզ չմոռցաց երբեք հակառակ իր այնչափ ցիր ու ցան դործերուն։ Ա.տաբաղարի եկեղեցին իւր հովիւը գտաւ չգտաւ ու իր դործերը քիչ մը կարդի դրաւ չը դրաւ, մեզ ալ յիշեց։ Վարչութեան Նախադահ Ա.բժ. Պատ. Ց. Կարապետեան և կարող անդամներէն մին, Պատրն Ս. Ներկարարեան, մեզի գալով մեր խորհածէն շատ աւելի դործ տեսան, անանկ որ ըստ ամենայնի մխիթարուեցանք և մեր որբութենէն ելանք։ Ալ առջի պէս որբութեան տրտունջներ չկան։ Մենք Ա.տաբաղարի եկեղեցին արձանագրուած ենք, մեր ծնունդք, մկրտութիւնք ու անդամակցութիւնը հոն արձանագրուած են։ Վերոյիշեալ այցելութիւնը շատ օգտակար եղաւ մեզի, վասն զի հոգևոր տրոյ վերաբերեալ 8—10 տարուան դժուարութիւններ կարգադրուեցան և մխիթարական խօսքեր ուղղուեցան, և հիմա յուսալից ենք շատ։ Յիսուն անհատէ կը բաղկանայ Ժողովուրդը։ Ա.յս մեծ օրհնութիւնները լսրկող ու մեզ որբ ընդ և որբութենէ հանող Ա.տուծոյն վառք կու տանք։ Երանի՛ թէ Ա.տաբաղարի եկեղեցւոյն պէս ընեն ամէն մայր եկեղեցիներն, իրենց ճիւղերուն հոդ տանելով և զանոնք քաջալերելով։

Թամլըդ ԱՐԻՍՏԱԳԷՍ Ց. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Մայիս 6, 1894

ՆԱՄԱԿ ԱՌ ԱԻԵՏ. ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆ ՆԻԿՈՄԻԴԻՈՅ

Սիրելի եղբայրներ,

Քանի մը խորհուրդներ և թելադրութիւններ ունիմ որք կը մղեն զիս՝ ուղղել ձեզ նամակ մը, որ, թէև մերձաւորական է բոլորովին, կը վախնամ հրատարակել Ա.ւետարանչէ միջոցաւ, յուսալով թէ ուրիշներ ևս կրնան նոյն թելադրութիւններէն օգտուիլ։ Յուսամ դուք պիտի նկատէք զայն իբր առանձին առ ձեզ դրուած, և այսպէս ընդունով կրնաք առաւելապէս օգտուիլ. և անոնք ալ որ կ'ուզեն օգտուիլ՝ պարտին նկատել զայն իբրև ուղղակի իրենց դրուած։

Ա.րդ՝ քանի մը տարիներէ ի վեր արդէն դգալի եղած էր մեր ժողովրդեան առաջին սերունդեան — մեր հայց — անցնելը. բայց այժմ ան բոլորովին անցած է, և նոր սերունդը — նոյա պղտիքը — սկսած են բռնել անոր տեղը։ Ինչ որ կայ հին սերունդէն, է միայն փոքրիկ մնացորդ մը. քանի մը նշխներ՝ որ բոլորովին ծաղկած են. քանի մը վարդեր միայն՝ զորս պատշաճապէս կրնանք կոչել ամրան վերջին վարդերը, որ այլ ևս թափելու վրայ են։ Ուստի քանի որ հասած ենք մեր հարց տեղը լեցընել, ՝ըշտի վայելուչ է որ արժանապէս լեցունենք անոնց տեղը, և կրօնական այն փառաւոր դործը զոր մեզ կը թողուն՝ վայրկեան մը և խորհինք թէ ի՛նչ դիրք է զոր կը դրաւենք, որպէ՛ս կը նկատէնք զայն երբ տղայ էինք, և որպէս՛ նկատելու ենք զայն այժմ։ Ո՛րշտի բանաւոր է որ մեր խորհուրդներն դարձընենք անգամ մը մեր անցեալ հոգևոր վիճակին վրայ և ի՛նչ լաւ բաներ որ կը դիտէինք մեր հարց ընթացքին վրայ՝ լաւ դրկինք, սերտիւ յարինք անոնց, և ի՛նչ որ թերի և սխալ կը կարծէինք մենք այժմ շիտկենք և բարեկարգենք։ Յայնժամ կը կարծեմ թէ անոնց տեղը արժանաւորապէս կը լեցունենք։

1. Եւ առաջին բանը որ այս խորհրդածութեանց տակ կ'ուզեմ թելադրել ձեզ, է մեր հարց նախանձաւորութիւնը կրօնի և բարեպաշտութեան մասին։ Դեռ մեր մտաց մէջ կենդանի են անշուշտ այն յիշատակները, օրինակները ու պատմութիւնները, զոր առնոյ վրայ կը դիտէինք, կը տեսնէինք և անոնցմէ կը լսէինք թէ ի՛նչպէս յանձնառու ըլլալով ամէն դժուարութեանց, հալածանաց, զրկանաց և նախատանաց՝ Քրիստոնէական կրօնի պարզադդին և Ա.ւետարանական ձևին յարեցան և պահեցին զայն, և նորահաստատ մանուկ եկեղեցւոյ մը անուշիկները և դայեակները եղան ամենադժուարին և տաժանելի պարագայից տակ, և հասուցին զայն մեզ. այնպէս որ մենք այսօր կը վայելենք անոնց քրտանց, ջանից, տքնութեանց, հառաչանաց և նեղութեանց արդիւնքն եղող Ա.ւետարանական եկեղեցւոյ օրհնութիւններն ու մխիթարութիւնները։ Ես այժմ չեմ ուզեր քննադատել թէ ո՛րչափ չիտակ կամ սխալ էր անոնց իրենց ազգային կամ հայրենի եկեղեցին զատուիլը, և ո՛չ կամիմ պարտաւել լուս. եկեղեցին ո և է նկատմամբ. բայց միայն սա կ'ուզեմ յիշեցնել թէ նոցա սուրբ բաներու համար ունեցած նախանձաւորութիւնն և Ա.ստուծոյ ծառայելու համար անոնց ունեցած եռանդը ի՛նչպէս մղեց զիրենք այն ամէն դժուարին պարագայից տակ պահել իրենց հաւատքին համարումը և իրենց խղճի մտաց համեմատ զԱ.ստուած պաշտել։ Ա.յսպէս կը վախնամ անոնց այս օրինակէն նախանձաւորութեան դաս մը տալ ձեզ։ Գիտենք նաև մեր հարց դործելը եկեղեցւոյն և Ա.ստուծոյ արքայութեան տարածմանը համար։ Գիտենք թէ ի՛նչպէս ժողով ժողովի վրայ կը կազմէին, երբ իրենց դործերէն տուն դալէն վերջը կը վազէին այսինչ կրօնական դործի, խնդրոյ, կամ աղօթքի ժողովներուն, թէև երբեմն վչճերով և ցաւառիթ միջադէպերով. ամէնքս դիտենք սակայն թէ անոնց սրտերը որչափ լեցուած էին ՏԷրոջը փառօին նախանձովը և եռադեռանդը։ Ա.յս դործը այժմ մերն է, եղբարք. Թողո՞ւնք որ խանդին թէ նոյն եռանդեամբ և նախանձաւորութեամբ վարենք զայն առաւել ևս պարծանօք և փառաւորութեամբ։ Աչխատեցէք, եղբարք, եկեղեցւոյն համար. տուէք, ըրէք ինչ որ կրնաք. խորհեցէք և չանայեցէք. աղօթեցէք և հակեցէք. կանդնեցէք անկեալը, շինեցէք վլաձը, լեցուցէք պէտքերը, մինչև որ դոհ սրտով տեսնէք թէ ՏԷրոջը դործը յառաջ կ'երթայ ձեր մէջ և ինք կը փառաւորուի ձեր չանից վրայ։

2. Երկրորդ բանը, զոր կ'ուզեմ թելադրել ձեզ ամենայն խոնարհութեամբ, է քաջալերութիւն պատանեաց։ Կը յիշէք անշուշտ թէ երբ մենք պատանիներ էինք, կը կազմէինք աղօթքի և հոգևոր հրահանգութեանց վերաբերեալ ժողովներ և ընկերակցութիւններ։ Գիտէք թէ ո՛րչափ բարի փափաքներ և նպատակներ ունէինք։ Կը յիշէք թէ ո՛րչափ ուրախութիւն կու տար մեզ խորհուրդը թէ մեր նպատակը բոլորովին հոգևոր էր։ Բայց մեր ընկերակցութիւնները հաստատ չէին և երկար չէին տևեր, այլ քանի մը ամիսէն կամ շաբաթէն ամէնը կը վերջանար։ Քիչ մը վերջը նոր ընկերակցութիւն մը կը յաջորդեր առաջինին փայլուն ծաղմամբ մը և առաւել ևս եռանդեամբ, բայց այն ալ վերջապէս առաջնոյն բաղդին կը վիճակէր։ Ա.պա ուրիշ մը և այսպէս կը յիշեմ երբ երկոտասանեակ մը անդամներ կազմած

ասասովմի ի Հանբ չոռ։

Ֆ. Ա. ՄԱՄԻՈՆԻԱՆ

Ամիսներ ի Հանբ չոռ ոչ ոք Հանդգնեցաւ ոչ ոք ոչ ոք ոչ ոք

ՀԱՆԴԷՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Յուլիս 2 ըստ Յուն., եւ յուլիս 14 ըստ Լատ. 1894

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հետեւեալն է կարեւորագոյն մասն նախագահ Քազիմիր Փերիէի պաշտօնական յայտարարութեան որ Ֆրանսայի Ծերակոյտի ժողովին և Երես. ժողովին մէջ կարդացուեցաւ յուլիս 3ին.

«Պարոնայք Ներկայացուցականք,

«Պարոնայք Երեսփոխանք,

«Ազգային ժողովը կոչուց զիս երկրին առաջին պաշտօնէութեան։ Ես կու. սակցութեան մը մարդը չեմ. Ֆրանսայի և Հանրապետութեան կը պատկանիմ։ Հայրենիքը ղրկուեցաւ անոգիւտ քաղաքի մը որ եօթն տարի մեր հաստատութեանց արիւնն պահապանը եղաւ։ Իմիւ թէ պարտաճանաչութեան այդ դիւցազին յիշատակն ըլլար ինձ ներշնչող և ուղեցոյց։

«Ինչափ ծանր է պատասխանատուութեանցս բեռը որ չեմ համարձակիր հնարհակալութեանս խօսքն ընել։ Ձեռքիս եռանդով կը սիրեմ երկիրս որ չեմ զգար իր ալեան ըլլալուս երջանկութիւնը։ Կը յուսամ թէ մարքիս և պիտի մէջ պիտի գանեմ բաւական զօրութիւն որով կարենամ արժանապէս ծառայել Ֆրանսայի։ Ազգային ժողովոյ գործը, որով քանի մը ժամու մէջ կատարուեցաւ իշխանութեան կանոնաւոր փոխանցումը, աշխարհի կարծեօք՝ կը համարուի Հանրապետական հաստատութեանց նոր նուիրագործում մը։ Փարիզ քաղաքը, որուն Հանրապետութեան կառավարութիւնը կը վստահ իր հնարհակալութիւնը մատուցանել, նախընթաց օր աշխարհի տուաւ երախտագիտութեան և յարգանաց հիանալի հատատիք մը։ Երկիր մը, որ այսքան դառն փորձութեանց ժամանակ կը ցուցնէ այսքան մեծ բարոյական կարդապահութիւն և այսքան քաղաքական հասունութիւն, անշուշտ պիտի կարենայ միացնել ընկերային այն զօրութիւնները, առանց որոց կորսուեան կը դատապարտուին ժողովրդները։

«Հաստատապէս որոշած ըլլալով դարձնել այն բարքերը և սովորութիւնները, որ Հանրապետական ռամկավարութեան էական տարրերն են, հատատ նպատակ ունիմ, երբ լրանայ եօթնամեայ պաշտօնավարութեանս չըրջանը, ուրիշ ձեռքերու յանձնել Ֆրանսայի բաղդը։ Ցորչափ ժամանակ իմ խնամոյս յանձնուած մնայ այդ բաղդը, իմ պարտականութիւնս պիտի ըլլայ ազգային կամքն յարդելով և պատասխանատուութիւնս խորապէս զգալով չմոռնալ որ Սահմանադրութեամբ ինձ արուած իրաւունքները չյարգուին կամ անդործադրելի մնան։ Վստահ ինքնիրեն, վստահ իր բանակին և նաւատորմին, Ֆրանսա, որ օտար կառավարութիւններէն և ժողովրդներէն ընդունեց հանդիսաւոր այնպիսի միաձայն և սրտաբոյց հաւատատիքներ, Ֆրանսա կրնայ պանծանօք և բարձր ի գլուխ հռչակել իր խաղաղասիրութիւնը։ Նա պիտի մնայ, ինչպէս կը վայելէ իրեն, մեծ կեդրոնն խնամական բոյսի, ներդաշնակութեան և յառաջդիմութեան։

«Ծերակոյտը և երեսփ. ժողովը պիտի դոհացնեն երկրին իղձերը, երբոյ գործն ընելով քննել բոլոր այն միջոցները որ կրնան ծառայել Ֆրանսայի բարւոյ համար, զարդացնել անոր երկրագործութիւնը, ճարտարագործութիւնը, վաճառականութիւնը, և աւելի զօրացնել հանրային վարկը։»

—Յետ երկար վիճաբանութեան, որ ամիսներ տեւեց, Միացեալ Նահանգաց Ծերակոյտն յուլիս 3ին ընդունեց մաքսային սակագոյցը 34ի դէմ 39 քուէով։ Սակագոյցը երեսփ. ժողովէն անցնելէն ի վեր մեծ փոփոխութիւն կրած է և դարձեալ ղրկուեցաւ այդ ժողովին որ պիտի վաւերացնէ Ծերակոյտին առաջարկուած բարեփոխութիւնները, և կամ ուրիշ միջոց մը պիտի գանուի համաձայնութեան մը յանգելու համար։ Սակագոյցը Ներկայ վիճակին մէջ ոչ մէկ կուսակցութիւն կը գոհացնէ։

—Մ. Պիւրօ 259 քուէով առնապետ ընտրուեցաւ Երեսփ. ժողովոյ. Մ. Պրիսոն 157 քուէ ստացաւ նոյն առթիւ։

—Յուլիս 5ին Սըր Հէնրի Օսթին լէյըրտ մեռաւ 77 տարեկան։ Թէպէտ հանրածանօթ դիւանագէտ էր, պիտի յիշուի մանաւանդ իբրեւ Նինուէի և ուրիշ Թաղուած քաղաքներու խուզարկող։ Դիպուածաւ ձեռնարկեց խուզարկութեան այս գործին, Տիգրիսի եղերքէն դէպ ի Հնդկաստան ճանապարհորդութեան ժամանակ հետաքրքրուելով այն հողակոյտերէն որ կը ցուցնեն Նինուէի դիրքը։ Պեղումները, որոց վրայ դրեց ինք յոյժ չահեկան գիրք մը, կատարուեցան 1840էն մինչև 1850, և պետութիւններուն արդիւնքները մեծ տեղ կը գրաւեն Բրիտանական Թանգարանին մէջ։ 1852էն սկսեալ այլ և այլ պաշտօններ վարեց Անգղիոյ կառավարութեան տակ։ Իր վերջին պաշտօնն եղաւ Անգղիական դեսպանութիւն Մսյրաքաղաքին մէջ 1877էն 1880։

—Միացեալ Նահանգաց Ծերակոյտը և Երեսփ. ժողովը, նամակ ղրկելով Մր. կլատսթընի, խնդրեցին որ այցելէ իրենց երկիրը (Ամերիկա)։

—Շաբաթ օր, յունիս 30, Ուէյլսի իշխանը պաշտօնապէս բացաւ Լոնտոնի Թէմզ գետին վրայ չինուած Թաուր Պրէճ անուն նոր կամուրջը։ Խորհրդարանին որոշումը որով կ'արտօնուէր այդ կամուրջին չինութիւնը, արուեցաւ 1885ին և հիմնաքարը Ուէյլսի իշխանը դրաւ 1886 յունիս 21ին։ Ա.յսպէս չինութեան դործն աւարտեցաւ 8 տարիէն, և ամբողջ ծախքն եղած է դրեթէ 1,200,000 անգղ. ոսկի։ Շինուածանիւթերն են 31,000,000 աղիւս, 235,000 խորանարդ ոտք կրանիթ, և 15,000 տակառաչափ պողպատ։ Հիմերը գետին յատակէն 27 ոտք վար են և իրենց վրայ կը կանգնին 293 ոտք բարձրութեամբ երկու ահագին աշտարակներ։ Մէկ աշտարակէն միւսը չուրէն 140 ոտք բարձրութեամբ կամուրջ մը ձգուած է Լոնտոնի անցորդներուն համար, որը վերամբարձներով վեր կ'երթեն։ Աւտր տակն է կառքերու յատկացեալ կամուրջը։ Սրճախոպ կը կոչէ կամուրջը աքանչելի գործ մը որոյ նմանը չկայ աշխարհի մէջ։ Երեք օր առաջ Ուէյլսի իշխանը բացաւ անքուժելիներուն յատկացուած նոր շէնքերը։ Ա.յս է մարդասիրական հաստատութիւն մը որուն ձեռնարկուեցաւ 1861ին համեստ սահմանի մէջ, սակայն այնչափ հաճոյ եղաւ մարդասէրներու որ հիմա տարեկան դրեթէ 20,000 անգղ. ոսկւոյ եկամուտ ունի. կ'ընդունի միայն անքուժելի անկեաններ։ Նոր շէնքերուն մէջ ամէն բան կը գտնուի կատարեալ ընելու համար անոնց հանգիստը։

—Գերմանիոյ խմբագրական ակումբը անցեալ շաբթու ինեսա գումարեցաւ Համպուրկի մէջ և իւր անդամներէն իրր 200ը Ֆրիտրիխսրուհէ գացին։ Պիզմարք իշխան լուր ղրկած էր անոնց թէ իր պահապանը պիտի պատրաստէ զանոնք հոն, ուստի հաճելի անակնկալ մը եղաւ անոնց երբ տեսան թէ ինքն անձամբ եկած է ընդունել զիրենք։ Ընտրեմէ մին կը գրէ սապես. «Ա.յն օրէն հետէ երբ երկու տարի առաջ յաղթական պատյտ մը ըրաւ Տրէզտայի, վիէննայի և Միւնիխի մէջ՝ դգալի կերպով փոխուած է նա, բայց դէպ ի լաւն, կը կարծեմ։ Իր վրայ եկած է այն սիրունութիւնը և հանդարտութիւնը որ յատուկ են իր դարձը վերջացած համարող ծերունիներու. սակայն այս համակերպութեան հետ չկայ բնաւ ոևէ զառամութիւն, և կը քալէ նա նոյնքան հպարտութեամբ և ուղիղ դիրքով որքան ամենէն երիտասարդը մեր մէջ։ Նաև, խօսքս աւելի սահուն կերպով քան իր խորհրդարանական կեանքին ամենէն վայրկեան ժամերուն։ Ա.յսօր ամենայնիւ, իր բնաւորութեան մանաւոր յատկանիշն է այն անզուգական զուարթութիւնը որով կ'ընդունի նա ամէն կացութիւն, և այն պատրաստամտութիւնը որով կ'առնէ ամէն նիւթ և լուրջ դիտողութիւններ կ'ընէ անոր վրայ։

—Նորագոյն լուրեր կ'ըսեն թէ Հոնկ քոնկի ժանտախտն սկսած է թեթեւնալ։ Մահերու համագումարը 298 էր մինչև յուլիս 1։ Գլխաւոր դժուարութիւնն եղած է Չինացիներուն առողջապահական միջոցներ դործադնել տալը։ Թղթակից մը կ'ըսէ թէ կարծես թէ աւելի կ'ընտրեն աղտոտութիւնը, հիւանդութիւնը և մինչև իսկ մահ քան մաքրութիւն։

—Ֆրանսական կառավարութիւնը ուշադրեց թէ Տիկին Քառնոյի Թոշակ մը տալն յարմար հատուցում մը պիտի ըլլայ այն ծառայութեանց դէմ անոր ողբացեալ ամուսինը Ֆրանսայի մատոյց։ Տիկին Քառնօ, Թէպէտ չատ դգածուեցաւ այս որոշումէն, հատատապէս մերժեց ընդունիլ Թոշակն, և Ռէքէ-ալէ Ֆրանէզի լսմբագրին ուղեալ նամակի մը մէջ դրեց սապես. «Ա.յդ առաջարկէն շատ դոհ ըլլալով հանդերձ, զաւակներս և ես կը դգանք թէ Ֆրանսա, այսպէս միաձայնութեամբ այսքան չքեղ թաղման մը ազգային պատիւն ընելով նախագահ Քառնոյի, անոր և երկրին արժանաւայել միակ և դերագոյն յարգանքը մատոյց ասոր յիշատակին։»

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

*Օամ. պետութեան, իր հպատակ ժո-
ղովրդոյ և մեր անձանց համար կ'աղո-
թենք որ ամենակալն Աստուած պահէ և
պահպանէ երկիրը այսպիսի աղէտներու
կրկնումէ մը։ Երեքշաբթի օր, ժամը 4ը
40 անցած ըստ Թրքաց, մեծ երկրա-
շարժ մը, որոյ նմանը չէ պատահած
մայրաքաղաքիս մէջ երկու դարէ ի վեր,
հարիւրաւոր տուներ կործանեց. շատեր
մեռան և աւելի կամ նուազ ծանրա-
պէս վիրաւորուեցան մայրաքաղաքիս մէջ
հարիւրաւոր այրեր, կիներ և տղայք։
Մեծ ցնցման յաջորդող 24 ժամե-
րուն մէջ քանի մը ցնցումներ ալ ղդաց-
ուեցան։ Սակայն գլխաւոր աւերմունք
տեղի ունեցան առաւնհինգ կամ քսան
վայրկեանի մէջ։ Ա.առջին ցնցումէն, որ
շատ սաստիկ չէր, անմիջապէս ետքը
եկաւ ուրիշ մը որ ամենէն խոշոր և
հաստատուն շէնքերն իրենց հիմերուն
վրայ շարժեց ծռեցուց ալեայց վրայ դըս-
նուող նաւակներու նման։ Ա.յն առեն
կիսկող պատերէն յառաջ եկած փոչւոյ
ահագին ամպերով լեցուեցաւ օդը և
սարսափահար կիներու վայնասունը բարձ-
րացաւ սոսկալի ճիչերով ղոր երբեք
պիտի չմոռնան անոնք որ լսեցին զայն։
Տան վայրկեան յետոյ երրորդ բայց
թեթեւ ցնցում մը նորոգեց ժողովրդեան
սարսափը, բայց արդէն իսկ մայրաքա-
ղաքիս ամբողջ ժողովուրդը դուրսն էր
հրապարակները և պարտէզները, կամ
փողոցներէն վազելու վրայ էր գըտ-
նելու համար բաց տեղ մը ուր կարելի
ըլլար կիսկող քարերէն ապահով մնալ։
Ա.հագին բազմութիւն խռնուած էր Ղա-
լաթիոյ կամուրջին վրայ ծայրէ ի ծայր,
և ամէն ընդարձակ պարտէզ և ուրիշ
հրապարակ լեցուած էր մարդով։ Կէս
ժամ յետոյ, որովհետև այլ ևս չէին
կրկնուեր ցնցումները, մայրաքաղաքիս
շուկայներն սկսան վերադառնալ իրենց
խանութները և գործատեղիները, որ-
պէսզի զանոնք դոցելով փոթորկին դէմ
իրենց տուները՝ տեսնելու համար իրենց
կիները և զաւակները։ Կէս օրը մեկ եր-
կու ժամ չանցած՝ մայրաքաղաքիս ամ-
բողջ շուկաներն ամայացան. կը տես-
նուէին միայն անցորդները որ աճապա-
րանօք կը վազէին դէպ իրենց տուներ-
րը։ Կառավարական պաշտօնատունները
փակուեցան յատուկ հրամանաւ։ Միայն
նախարարք և իրենց անմիջական հե-
տևորդները և Ոստիկանութեան գլա-
ղաքապետութեան պաշտօնեայք սկսան
անմիջապէս քննել և իմանալ աղետին
մեծութիւնը և արկածեալներուն արագ
խնամք տանելու համար դործադրել
Ն. Կ. վեհափառութեան հրամանները։
Երեկոյին անոնք որ դիւղեր կընային
երթալ՝ գացած էին, և անոնք որ չէին
կրնար երթալ՝ իրենց անկողիններէն վեռ-
ցին պարտէզներու մէջ և ուրիշ բաց-
օթեայ տեղեր։

Երկրաշարժին ցնցումներն էին ճօճման
շարժում մը հարաւային արևմուտքէ
դէպ հիւսիսային արևելք, բայց կար
նաև գադաթնահայեաց շարժում մը,
այնպէս որ կարծես թէ երկրին խո-
րերէն ծանր հարուածներ կը ղրկուէին
դէպ ի վեր։ Մարմարա Ծովուն եղերքը
ջուրը ներս քաշուեցաւ և ապա սաս-
տիկ թափով ետ դարձաւ։ Ա.յս միջո-
ցին ծովուն վրայ եղողները կ'ըսեն թէ
այնպէս կը թուէր իրենց թէ շղթայի մը
վրայէ կը քաշուէր նաւակը։ Մայրաքա-
ղաքիս մէջ գլխաւոր վնասները տեղի
ունեցան Մեծ Շուկային մէջ և շրջա-
կայքը և անկէ մինչև Լոմբրնեգափու
երկարող բլուրներուն վրայ։ Շատեր
մեռան Մեծ Շուկային մէջ, կործանող
կամարներուն կամ հին խաներու փլա-
տակներուն տակ։ Շարժին դիծը կտրող
փողոցներուն մէջ ամէն տեղ կան տու-
ներու տանիքներէն թափած նիւթեր և
յաճախ չէնքերու առջևի պատեր։ Շատ
եկեղեցիներ և մզկիթներ վնասուած են
և շատ մինարէներ ըստ մասին ինկած։
Մայրաքաղաքիս թէ ցամաքային, թէ
ծովեզերեայ հին պարիսպներուն կործան-
մամբ մեծ վնաս կրած են յարակից
տուները և բնակիչներէն շատեր մե-
ռած են։

Բերայի, Ղալաթիոյ, Իսկիւտարի և
Վոսփորի դիւղերուն մէջ տուներ և
պատեր ճեղքուելան քիչ մը։ Ի.նչանոյ
կղզիներուն վնասը շատ մեծ է. ամենէն
ընդարձակ և ամենէն աղէկ տուներէն
շատերը ծանրապէս վնասուած են և
քանի մը անձեր մեռած են։ Կը թուի
թէ այս նկատմամբ ամենէն աւելի
Խալքի կղզին վնասուած է։ Ս.ան Ս.թե-
ֆանոյի, Բիւկիւք Ջէքմէճէի և Զաթալ-
ճայի մէջ մանաւանդ շատ վնաս պա-
տահած է։ Պաշտօնական հեռադիր-
ներէն դատելով երկրաշարժէն ա-
մենէն աւելի վնասուած տեղերը կը
գտնուին Մարմարա Ծովուն և Նիկոմիդիոյ
ծոցին հիւսիսային արևելեան եղե-
րայ երկայնութեամբ Սիլիվրիէ մինչև
Ա.տաբազար։ Սիլիվրիի մէջ հազիւ
տուն մը մնացած է անվնաս։ Երկրա-
շարժը զդալի եղած է Խիւտավէնտի-
կեարի, Ադրիանուպոլսոյ, Ա.յտընի,
Գոնեայի, Էնկիւրիւի և Գասթեմունիի
կուսակալութիւններուն մէջ։ Շարժին
կեդրոնը կը թուի ըլլալ Մարմարա
Ծովուն մէջ ոչ հեռի Փլաթի փոքրիկ
կղզիէն։

Ցնցումները ժամանակ առ ժամա-
նակ շարունակեցին մինչև թերթիս
մամլոյ յանձնուելուն ժամը։ Հինգ-
շաբթի ժամը 8½ին տուները նոր
ցնցում մը վախցուցին նորէն
բոլոր ժողովուրդը։ Բազմաթիւ ընտա-
նիքներ վրաններու տակ կը բնակին
մայրաքաղաքիս, կղզիներուն և վոս-
փորի դիւղերուն մէջ։

—Երկուշաբթի օր տեղի ունեցաւ ըն-
թերցումն այն դեղ-ին որով Ոստիկա-
նութեան նախարար Նազըմ փաշա կը
բարձրանայ վեզիրութեան աստիճանի։

—Մէթքէի բոլոր թուրք ուխտաւոր-
ները մեկնած են այն քաղաքէն և կը
վերադառնան իրենց տուները։ Ուխտա-
տորներուն մէջ հիւանդութեան ծագման
առջևն առնելու համար վեհ. Սուլթա-
նին հրամանաւ լի գործ դրուած միջոց-
ները յաջողութեամբ պսակուած են։
Թէպէտ աւելի քան 200,000 ուխտա-
տորներ կային Մէթքէ, համաճարակ
չծագեցաւ, և արդէն քանի մը շոգե-
նաւեր հասան մայրաքաղաքս, ուխտա-
տորները բերելով որոյ առողջութիւնը
կատարեալ է։

—Քաղաքապետութիւնը որոշած է
Սիւլէյմանիէի մօտ և կրթական նախա-
րարութեան պատկանեալ ընդարձակ
դետին մը գնել, և հոն Թաղապետա-
կան առաջին շրջանակին համար ընդ-
հանուր հիւանդանոց մը կառուցանել։

—Երուսաղէմի Թաղապետութիւնը
ջրմուղով քաղաքը ջուր տանելու դոր-
ծին պիտի ձեռնարկէ։ Կ'առաջարկուի
ջուրը բերել քաղաքէն չորս հաղարա-
մեթր հեռի վայրէ մը։ Հանրօգուտ շի-
նութեանց նախարարութիւնը քննած է
այս ծրագիրը և անոր վերաբերեալ
թուղթերը ղրկած է Բ. Դուռը։

—Ա.տաբազարէն թղթակից մը դրէ
յուլիս 11ին. Երեքշաբթի ցերեկուան
ժամը 4½ին երկրաշարժի սաստիկ ցնցում
մը ղդացուեցաւ որ գրեթէ հինգ վայր-
կեան տևեց։ Ոսմանամէնի ձեռնի
մը ըսաւ թէ այդքան սաստիկ երկ-
րաշարժ երբեք չէր գիտեր. և հա-
ւանաբար ամենէն սաստիկ ցնցումն էր
որ երբեք այս քաղաք ունեցած է։
Բազմաթիւ տուներ փլատակ եղած են
և գրեթէ հաւասար թուով ալ բոլո-
րովին անբնակելի. բայց ինչ որ ամե-
նէն դժբաղդն է՝ շատ կեանքեր զոհ
գացած են արկածին։ Թէև ճշդիւ
չենք գիտեր թէ քանի՛ մեռելները
և վիրաւորները կան և քանի՛ տուները
վնասած են բայց ընդհանուր կարծիքը
սա է թէ 30–50 մեռեալ և վիրա-
ւորներ կան, և 150–200 տուներ
բոլորովին փլած և այդչափ ալ ան-
բնակելի դարձած են։ Բարեբաղ-
դաբար արկածը ցերեկ ատեն պա-
տահելով զոհերուն թիւը յոյժ աւելի
նուազ է։ Կայսերական կառավարու-
թիւնը շատ հոգածու դտնուեցաւ,
բանիւ և դործով միխիթարութիւն
և ուխտանք մատուցանելով արկածե-
լոց։ Գրեթէ բոլոր մեռելաք իդական
սեռէն են կամ մանուկներ։ Գիշերը
դրեթէ քաղաքացիներէն ոչ ոք քա-
ջութիւն ունեցաւ տուներուն մէջ
պառկելու. ամէն մարդիկ սարսափա-
հար եղած տանց մօտ, պարտէզնե-
րու և կամ հրապարակներու մէջ
տաղաւարներ և վրաններ չինելով
դիշերելու, բայց շատ քիչեր քնացան։
Սաստիկ ցնցումէն վերջ մինչև չորեք-
շաբթի առաւօտ միայն մէկ անդամ
յոյժ թեթեւ ցնցում մը ղդալի եղաւ։
Մէկ օրէն պակաս ժամանակի մէջ
քաղաքս ամենայնիւ փոխուեցաւ։ Ամէն
կողմ սարսափ և տխրութիւն կը տիրէ։
Երեկուընէ ի վեր ամէն ոք ազօթքի կե-
ցած է որպէս զի Աստուած յաւէտ
իւր դթութեամբ վարուի քան իւր
արդարութեամբ։*

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

Յուլիս 2/14, 1894

Գոնսոլիտէ	26 35	Թուրք. երկ. բաժին	12275
Պարտուց Յարդարման Թղթադրամ (Թասֆիկէ)			
Տիւյուն Գայիէսի)	6	Թահվիլաթը Օամ.	96

ԴՐԱՄԱԿ, Օամ. ոսկին 100ի

Մէճիտիէ	108 1	Ռուսիոյ բոլ	90
Մէճիտիք	97 20	Նաբոլէոն	87 23
Պէշլիք	101 10	Գրիմէյ	51 15
Ալթըլըգ	101	Ա.ֆգղ. ոսկի	110 8
Մահը արծաթ	102 30	Մահէթ Թղթ.	8 50

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. ՑԱԿՈՐ ՊՕՑԱՃԵԱՆ

Ֆիճճաճճըլար Նոգուչը, Ամերիգան խան